

DE PRIORS VAN HET KARTUIZER- KLOOSTER NIEUWLICHT BIJ UTRECHT.

De »frater exiguus«, die omstreeks het jaar 1440 is begonnen met de beschrijving van de geschiedenis der stichting van de Utrechtsche chartreuse op het einde der 14de eeuw, heeft daarbij ook een lijst opgesteld van de namen dergenen, die dit huis achtereenvolgens als prior hebben bestuurd. Deze lijst is na hem door andere handen regelmatig bijgewerkt, zoodat zij ons nagenoeg volledig inlicht omtrent de namen dezer bestuurders en hun volgorde. Een dergelijke »catalogus priorum« is mij van geen der andere voormalige kartuizerkloosters in het tegenwoordige Nederland bekend. Wel is het van de meeste dezer kloosters mogelijk om uit de nog bewaard gebleven bouwstoffen zulke lijsten grootendeels te reconstrueeren, al doet zich daarbij gevoelen het gemis aan de mogelijkheid om het resultaat te vergelijken met een chronologische opsomming als die, welke van Nieuwlicht is overgeleverd.

Het necrologium van het convent, waaraan deze lijst is toegevoegd, is destijds geheel bewerkt en in druk uitgegeven door Mr. L. van Hasselt. (*Het Necrologium van het Karthuizerklooster Nieuwlicht of Bloemendaal buiten Utrecht*, in: *Bijdr. en Meded. Hist. Gen. Utrecht*, IX (1886), blz. 126—392). Na een kort inleidend woord vangt de kroniekschrijver aan met het verhaal van de stichting der chartreuse:

»Sequitur primo de fundacione et dotacione domus nostre nove lucis sepedicte necnon consecracione capituli domus et ecclesie, brevis forma sumpta ex prohemio libri de elemosinis sive beneficiis, domui nostre graciose impensis, specialiter conscripti«. (blz. 133—141).

Hierop heeft de »frater exiguus« laten volgen een kroniek van de stichting der kartuizerorde, die hij blijkbaar heeft afgeschreven van een exemplaar, dat in den refter dienst deed bij de voorlezingen tijdens de maaltijden der koorreligieuzen op Zon- en feestdagen.

»Hic sequuntur ea que habentur in refectorio nostro de origine ordinis nostri, etc.« (blz. 141—146).

Daarna volgt een tractaat, dat hier genoemd is:

»Argumentum quod ordo Carthusiensis est a sede apostolica confirmata« (blz. 146—154). Dit is het bekende tractaat *Quoniam*, waarvan in vele verzamelingen nog handschriften aanwezig zijn. (Begin: *Quoniam diversi diversimodo de ordine nostro Carthusiensi loquuntur...., est diffusius disputata*).¹⁾ En hierachter vindt men de naamlijst der priors van Nieuwlicht.

De van het klooster Nieuwlicht afkomstige archiefstukken berusten voor een deel in het Rijksarchief te Utrecht. Zij zijn beschreven door J. de Hullu en S. A. Waller Zeper, *Catalogus van de Archieven der Kleine Kapittelen en Kloosters* (Utr. 1905), blz. 94—107. De nummers 575 en 576 hiervan zijn, zooals wij reeds hebben medegedeeld, gepubliceerd door Mr. L. van Hasselt. Voorts is uit deze verzameling ook no. 577 (Register van personen, die geld of goederen hebben geschonken aan het convent, 1 deel, einde 15de eeuw) uitgegeven, en wel in de *Kronijk van het*

¹⁾ Vgl. Dom André Wilmart O.S.B., *La chronique des premiers chartreux* (*Revue Mabillon*, mars 1926, p. 1—66).

Hist. Gen. gevestigd te Utr. 1857, blz. 129—146. Ofschoon eenerzijds sommige meest belangrijke stukken zijn bewaard gebleven, moeten er toch veel archiefstukken van dit convent verloren zijn geraakt.¹⁾ Men vergelijkte de uitgebreide verzameling, afkomstig van het veel jongere kartuizerklooster buiten Delft, welke zich in het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage bevindt. (Dr. S. W. A. Drossaers, *De Archieven van de Delftsche Statenkloosters*, 's Hage 1917, blz. 447—550). Doch er zijn aanwijzingen, dat de monniken van Nieuwlicht bij den ondergang van hun klooster in de jaren zeventig en tachtig der 16de eeuw boeken en bescheiden naar den vreemde hebben meegevoerd. Zooals in het vervolg zal blijken, zijn zij toen uitgeweken en verspreid over de huizen hunner orde o. a. in Brugge, Val-Saint-Pierre (Aisne), Edingen, 's Hertogenbosch, Diest, Paular (Spanje), in de kloosters der ordesprovincie van den Rijn en wellicht nog elders. Aldus is het te verklaren, dat thans in het Staatsarchief te Antwerpen berust een Cartularium van Nieuwlicht, dat door uitgeweken kartuizers vermoedelijk was meegenomen naar de chartreuse te Lier.²⁾ Toen dit klooster in de revolutie van 1796 werd verstoord, kwam dit cartularium in het provinciaal archief van Antwerpen, waaruit het in 1904 is overgegaan naar het staatsarchiefdepot aldaar. Ook in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel bevindt zich een Cartularium

¹⁾ Vgl.: Mr. S. Muller Fzn., *Catal. v. h. Archief der Staten van Utrecht 1375—1813*. (Utrecht 1915), p. XXVIII—XXXIII. Nog in de 18de eeuw zijn er aanzienlijke gedeelten van de archieven der Utrechtsche Statenkloosters, ook van Nieuwlicht, verloren gegaan.

²⁾ Zie bijlage I. Voorts: H. Jacobs, *Inventaris der Archieven van het Provinciaal Bestuur van Antwerpen, I Oude Archieven*. (Antwerpen 1890), 124.

der Utrechtsche kartuizers (*Cat. Mss.* VI, 3863 anc. no. 18460).¹⁾

Meer bekend is het lot, dat de librije van dit klooster in de 16de eeuw heeft ondergaan. Nadat de Utrechtsche vroedschap op 8 Nov. 1581 had besloten »om by inventaris of te eysschen de boucken, onder de collegien ende conventen noch synde, om dairaf eene bibliotheque te mogen maken«, zijn toen 129 handschriften en 49 boeken van Nieuwlicht geborgen in het koor der Sint Janskerk. Later is deze verzameling verworven door de Universiteitsbibliotheek, welke thans van Nieuwlicht 145 handschriften, 73 incunabelen en een groot aantal zestiende-eeuwsche drukwerken bezit. Enkele codices uit de boekerij der Utrechtsche kartuizers worden te Brussel bewaard, één vindt men in het Aartsbisschoppelijk Museum te Utrecht en een tweetal codices berusten in particuliere collecties.²⁾

De kunst van het schrijven en verluchten van boeken, zooals de monniken van Nieuwlicht die hebben beoefend, is in de laatste jaren het onderwerp geweest van meerdere studiën. Dr. A. W. Byvanck en Dr. G. J. Hoogewerff, in hun toelichting tot de *Noord-Nederlandsche Miniaturen in handschriften der 14e, 15e en 16e eeuw* ('s Hage 1925), blz. XIII, hebben vastgesteld, dat Utrecht verreweg het voornaamste

¹⁾ De catalogus beschrijft dezen codex als volgt: Cartulaire des chartreux d'Utrecht. En latin et flamand. Papier 46 feuillets; XVI siècle. Demi-réliure moderne. Titre doré sur le plat: Donations aux Chartreux d'Utrecht.

²⁾ J. F. van Someren, *De Utrechtsche Universiteitsbibliotheek, haar geschiedenis en kunstschaten vóór 1880* (Utrecht 1909), 1—2, 6; *Catalogus Codicum manu scriptorum Bibl. Universitatis Rheno-Traj.* II (Traiecti ad Rhenum 1909) 265—267, 365—366; K. O. Meinsma, *Middeleeuwsche Bibliotheken*, passim.

centrum der productie is geweest in Noord-Nederland tusschen de jaren 1415 en 1475 en aldaar meer in het bijzonder het werkhuis der kartuizers. Inderdaad verdient de geschiedenis van dit klooster ook in dit opzicht de aandacht. Het komt mij echter wel voor, dat de vermelde conclusie slechts een voorloopige kan zijn, en zulks vooral om de volgende reden: De vraag is of genoemde geleerde kunsthistorici niet een aantal codices alleen op grond van schrift en decoratie op naam hebben gesteld van de monniken van Nieuwlicht, terwijl misschien te veel de mogelijkheid is voorbijgezien, dat in meerdere kartuizerkloosters in de Nederlanden eenzelfde schrijf- en verluchtungskunst heeft gebloeid. Er was bijvoorbeeld in de 15de eeuw een voortdurend contact tusschen de kartuizers van Nieuwlicht en die van Brugge, Amsterdam en Arnhem. Geprofesten van het eene huis werden naar het andere geroepen om het als prior of in een ander officie te besturen. Deze uitwisselingen hadden vrij veelvuldig plaats, voornamelijk binnen het ressort der ordesprovincie, die zoowel Noord als Zuid omvatte.¹⁾ De leemte in de tot nog toe verrichte belangrijke onderzoekingen is hierin gelegen, dat van andere Nederlandsche kartuizerkloosters zulk een belangrijk deel der boekenschaten niet ter vergelijking is geraadpleegd. De uiterst schamele resten der librijen van Monnikhuizen, van de chartreuse buiten Amsterdam of van de andere kartuizerkloosters in Noord-Nederland bieden daartoe trouwens niet voldoende mogelijkheid.

Er heeft van het klooster Nieuwlicht een kroniek bestaan, die waarschijnlijk door den monnik Gijsbertus

¹⁾ Zie bijlage III.

Rutemborch († 1557)¹⁾ was geschreven. Dit *Chronicon Cartusiae Ultrajectinae* is in de eerste helft der 17de eeuw nog geraadpleegd door L. le Vasseur (1623-1693) voor het bewerken van zijn *Ephemerides Cartusienses* en door Arn. Raissius voor het samenstellen van zijn *Origines Cartusiarum Belgi* (Duaci 1632). Sindsdien schijnt deze kroniek verloren te zijn gegaan.

Een bron, uit welke niet zelden belangrijke en betrouwbare gegevens zijn te putten, vormen de ordonnanties van het generaal kapittel der Grande Chartreuse. Deze vergaderingen hadden jaarlijks kort na Paschen plaats. Ten gevolge van de revolutie op het einde der 18de eeuw is de oude verzameling der *Cartae capituli generalis* van het groote klooster bij Grenoble verloren gegaan, met uitzondering van 4 deelen, betreffende de jaren 1438-1474 en 1516-1535, die in de Nationale Bibliotheek te Parijs worden bewaard. Voorts bezit de Certosa te Farneta (Italië) een gehavend en onvolledig deel van de jaren 1560-1570. Een eveneens zeer geschonden deel van 1504-1515 bevindt zich in St. Hughs Charterhouse te Partridge Green (Engeland), terwijl ook elders nog fragmenten worden gevonden. Dom Palémon Bastin O. C. S. B. te Florence was zoo bereidwillig om mij eenige uittreksels uit deze cartae te verstrekken, welke in deze bijdrage zijn verwerkt.

De taak, die ik mij heb gesteld, is een aantal biographische bijzonderheden mede te deelen over de priors, die achtereenvolgens de chartreuse buiten Utrecht

¹⁾ *Nieuw Ned. Biogr. Wbk.*, V, 626.

hebben bestuurd. Deze oversten werden of gekozen door een geheime stemming van het convent, of benoemd door den generaal der orde (prior der Grande Chartreuse) of het generaal kapittel. Evenals de procurator van het huis, die belast was met de tijdelijke zaken en met de leiding der leekbroeders (conversen en donaten), kwam de prior, in tegenstelling met de andere monniken, geregeld in aanraking met de buitenwereld. De prior werd in zijn bestuur voorts ter zijde gestaan door den vicarius, die bij afwezigheid als plaatsvervanger optrad, en door den sacrista, aan wien de zorg voor kerk, altaren, sacristie en bibliotheek was toevertrouwd.¹⁾

¹⁾ Bij het citeeren zullen de volgende afkortingen worden gebezigd:

- Bijdr. IX* = Bijdr. en Meded. Hist. Genootsch. Utr., dl. IX (1886);
Ann. = C. le Couteulx, Annales Ordinis Cartusiensis ab anno 1084 ad annum 1429. (Monstrolii 1887—1891);
Eph. = L. le Vasseur, Ephemerides Ordinis Cartusiensis (Monstrolii 1890—1893);
Dorl. = Petrus Dorlandus, Chronicon Cartusiense (Colon. 1608);
Kron. = Kronijk v. h. Hist. Gen. Utr., 1857;
de Hullu = J. de Hullu en S. A. Waller Zeper, Catalogus van de Archieven der kleine Kapittelen en Kloosters (Utrecht 1905);
Catal. = Catalogus Codicum manu scriptorum Bibliothecae Universitatis Rheno Trajectinae (1887—1909);
Biogr. Wbk. = Nieuw Nederl. Biographisch Woordenboek, I—VII. (Utrecht 1911—1927);
Raissius = Arn. Raissius, Orgines Cartusiarum Belgi (Duaci 1632);
Petr. = Th. Petreius, Bibliotheca Cartusiana (Colon. 1609);
Le Masson = J. le Masson, Annales Ordinis Cartusiensis. (Correriae 1687);
Meinsma = K. O. Meinsma, Middeleeuwsche Bibliotheken. (Utr. 1887—1909).

I. TIDEMAN GRAEUWERT (1391-1398).

De eerste prior van Nieuwlicht was geboren uit een bekend Utrechtsch geslacht. Zijne ouders waren Henricus de Capella en Deliana. Toen Tideman nog in de wereld was, onderhield hij een goede vriendschap met Zweder van Abcoude, den lateren stichter van het klooster, »olim socium suum in scholis«¹⁾.

Omstreeks het jaar 1370 ontving hij het habijt van Sint Bruno in de chartreuse »Het Hollandsche Huis« buiten Geertruidenberg,²⁾ waar hij een jaar later als monnik is geprofest. Om zijn uitstekende gaven kwam hij vrij spoedig als prior aan het hoofd te staan van dit convent. In 1378 is hij als zoodanig geroepen naar het kartuizerklooster op den Mont-Cornillon bij Luik als opvolger van Dom Ponsardus.³⁾ Dit convent is

¹⁾ *Bijär.* IX, 317, 346.

²⁾ *Ann.* VII, 361.

³⁾ *De Catalogus Priorum domus Leodii*, bijgehouden op fol. 62 e. v. van een h. getiteld »*Liber fundacionis, benefactorum et memoriarum benefactorum domus Montis Omnium Apostolorum prope Leodium Ordinis Cartusiensis*«, (Staatsarchief Luik), vermeldt, dat Graeuwert daar gedurende 7 jaar en wel van 1378—1385 prior zou zijn geweest. De volgorde der 14de eeuwsche priors van het Luiksche klooster en de opgave der jaren van hun bestuur blijken daarin echter niet betrouwbaar te zijn, daar uit oorkonden blijkt, dat in 1377 Dom Ponsardus er prior was, in 1378 (11 Juni) Graeuwert en reeds in 1380 diens opvolger Jacobus de Liedekerken.

Na zijn prioraat te Luik is Graeuwert nog prior geweest van het kartuizerklooster »Dal van Gracie« bij Brugge. In welke jaren hij dit klooster heeft bestuurd, heb ik niet nauwkeurig kunnen vaststellen. Het moet tusschen 1380 en 1384 of in 1390—1391 zijn geweest. Want Jan Daulin wordt als prior te Brugge vermeld in oorkonden van 1376 en van 5 April 1379 (Staatsarchief Brugge, kartuizers, no. 4653) en Jan Zasse in oorkonden van 17 Febr. en 19 Maart 1384, 24 Juli 1386, 30 Maart, 12 Juni en 4 Dec. 1388 en 1 Aug. 1390. (Staatsarch. Brugge, kartuizers, nos. 4665—4667, 4679, 4683—4685, 4698).

twee jaren door Graeuwert bestuurd en in dezen tijd is er veel van zijn beleid gevraagd. Het Westersche Schisma had in 1379 ook een tijdelijke scheuring in de kartuizerorde ten gevolge. Voornamelijk de Fransche en Spaansche kloosters onder den prior der Grande Chartreuse waren op de hand van den Paus van Avignon. De chartreusen in Duitschland en elders hielden de obediëntie van het rechtmatige Hoofd der Kerk en hadden een eigen prior superior gekozen, die zetelde te Seitz in Stiermarken. Graeuwert heeft zeer geijverd om de eenheid in de orde te bewaren. Zulks wordt verhaald door den annalist der orde, die dat heeft kunnen lezen in de, thans verloren, cartae van het generaal kapittel der jaren 1378, 1380 en 1390.¹⁾ Toen echter eenmaal de scheuring een feit was, toonde hij zich een overtuigd aanhanger van Paus Urbanus VI. In 1380 ongeveer is hij van zijn bestuursambt in Luik ontheven.

Hij werd vervolgens prior van het kartuizerklooster »Dal van Gracie« bij Brugge en tevens werd hem door het bestuur der orde als visitator de leiding opgedragen van de Nederduitsche ordesprovincie. In deze hoedanigheid vooral wist hij de kartuizers in de Zuidelijke Nederlanden meerendeels te behouden voor de obediëntie van den Paus van Rome²⁾.

Le Vasseur³⁾ deelt mede, dat Tideman Graeuwert na zijn verblijf te Geertruidenberg en vóór zijn prioraat te Luik nog een tijdlang prior zou zijn geweest van het klooster van Sint Maartensbosch bij Geeraardsbergen, terwijl le Couteulx (*Ann.* VII, 362) zijn ver-

¹⁾ *Ann.* VII, 362.

²⁾ *Ann.* VII, 362.

³⁾ *Eph.* III, 498.

blijf aldaar stelt na 1398. Van het een noch van het ander waren elders echter bewijzen te vinden.

De volgende overplaatsing naar Utrecht (1391) hangt geheel samen met de stichting van het kartuizerklooster aldaar. Reeds in 1375, ten tijde van bisschop Arend van Hoorn, is er sprake van deze stichting, blijkens een bul van Paus Gregorius XI, welke in dat jaar te Avignon was gegeven ¹⁾. De kerkelijke twisten hebben waarschijnlijk aan een spoedige verwezenlijking van deze plannen in den weg gestaan.

Hoe het er echter nog in de 14de eeuw toe is gekomen, wordt medegedeeld door twee betrouwbare bronnen. Het eene stichtingsverhaal, in 1398 geschreven door den tijdgenoot Hendrik van Kalkar, is te vinden in diens geschrift *De ortu ac progressu Ordinis Cartusiensis* ²⁾. Deze auteur, eveneens kartuizerprior, is als visitator dezer ordesprovincie nauw betrokken geweest bij de stichting van het klooster Nieuwlicht. Een ander daarmede overeenstemmend, doch veel uitvoeriger, verhaal is omstreeks 1440 geschreven door een der monniken van het klooster, die zich genoemd heeft »frater exiguus» ³⁾. De korte inhoud van een en ander is als volgt:

Zweder van Gaasbeek had in stilte de gelofte gedaan, dat hij een kartuizerklooster zou stichten. Sindsdien verliep er een tijd en inmiddels geraakte deze gelofte bij hem in vergetelheid. Op een keer echter had hij een bedevaart gedaan naar de Fransche stad Mon-

¹⁾ Zie bijlage II.

²⁾ Henri van Kalkar's stichtingsverhaal der Utrechtsche chartreuse is afgedrukt bij *le Conteulx*, VI, 447.

³⁾ Het verhaal van dezen kroniekschrijver is gepubliceerd door Mr. L. van Hasselt bij het necrologium van het klooster, *Bijdr.* IX, 135).

treuil¹⁾. Hij wenschte den doek van Verónica te vereeren, welke aldaar werd bewaard. In dien tijd gold namelijk de meening, dat de zweetdoek, waarmede het Goddelijk Aangezicht op den lijdensweg was afgewischt, in drieën gevouwen zou zijn geweest, zoodat het Gelaat van Jezus drievoudig was afgedrukt. Eén der drie afdrukken nu heette bewaard in Montreuil. In dit oord aangekomen stortte Zweder van Gaasbeek zijn gebed op de plaats waar de doek werd bewaard. Onderwijl echter bemerkte hij tot zijn ontzetting, dat het Heilig Aangezicht zich als verontwaardigd van hem afwendde. Bedroefd en verontrust reisde hij terug naar het Noorden. Hij raadpleegde over hetgeen hij had ondervonden zijn jeugdvriend Tideman Graeuwert, die toen prior was van het kartuizerklooster buiten Brugge. Deze bracht hem op de gedachte, dat hij nog had verzuimd de eertijds gedane gelofte te volbrengen. Hij ried Zweder aan om zijn gelofte ernstig te hernieuwen en vervolgens terug te gaan naar Montreuil.

Aldus geschiedde. Het Gelaat van den Verlosser keek hem thans minzaam aan, waarop hij geheel getroost weder vertrok en zich andermaal wendde tot Tideman Graeuwert, opdat deze hem zou bijstaan in het verwezenlijken zijner gelofte. 21 Augustus 1391 kwam dientengevolge een akte tot stand, waarbij

¹⁾ Bedoeld is hier Montreuil-les-Dames (Montreuil-sous-Laon), waar sinds de 13e eeuw zulk een doek in het openbaar is vereerd. Deze doek bevindt zich thans in de kathedraal van Laon. Vgl.: *Rayons éclatants du soleil de Justice* (Reims 1628) en *Sainte Véronique apôtre de l'Aquitaine* (Toulouse 1877). P. Dorlandus heeft abusievelijk bij dit verhaal aan Montreuil-sur-Mer gedacht, evenals verschillende andere schrijvers, en blijkt ook overigens de historie te hebben verward. (*Dorl.* 363—365).

Zweder, heer van Gaasbeek, Putten en Strijen, zich verbond om een kartuizerklooster te stichten op een terrein »by der stad van Utrecht, als men naest ende ghevoegelics vercryghen mach«, alsmede om dit klooster te begiftigen¹⁾. Daarop werd dit stuk, in overleg met Dom Tideman, van een uitvoerige toelichting voorzien, naar den prior der Grande Chartreuse²⁾ gezonden, met de bede, dat de Orde het door hem te stichten huis zou aanvaarden en Tideman Graeuwert zou worden belast met den bouw en de leiding der nieuwe nederzetting. Op een en ander werd nog in hetzelfde jaar gunstig beschikt. Graeuwert werd van het prioraat te Brugge ontheven en als »rector« belast met den kloosterbouw buiten Utrecht.

De »prior Carthusie« voegde er in zijne beschikking nadrukkelijk bij, dat het nieuwe huis zou moeten heeten of »domus Are celi« of »domus Nove lucis«.

De nieuwe rector achtte zich gelukkig een chartreuse te mogen tot stand brengen in de omgeving van zijne geboortestad. Ofschoon Zweder van Gaasbeek het klooster liever elders had gesticht, gaf hij gehoor aan den wensch van Dom Tideman. Deze reisde nu naar het Sticht in gezelschap van den prior van het kartuizerklooster bij Gent en den vicarius van het kartuizernonnenconvent te Brugge, die hem overeen-

¹⁾ Een copie van dit stuk vindt men in het Antwerpsche cartularium. Vergelijk: *Bijdr.* IX, 134.

²⁾ »Prior Carthusie«, in dit geval is bedoeld de prior van het kartuizerklooster te Seiz in Stiermarken. Tijdens het Schisma hadden prior en convent van Seiz dezelfde rechten over de Urbanistische tak der kartuizers als overigens aan het groote klooster bij Grenoble toekwamen.

komstig de aanwijzingen van den generaal in de keuze van terreinen zouden bijstaan.

Aanvankelijk lieten zij het oog vallen op andere gronden, doch door omstandigheden werd ten slotte hun keuze, hoewel eenigszins met tegenzin, bepaald op een landgoed, groot 22 morgen, dat Bloemendaal heette en gelegen was ten noordwesten der stad nabij de Vecht. 20 Februari 1392 werd dit goed door Tideman Graeuwert voor rekening van Zweder van Gaasbeek gekocht van de Proostdij der Sint Janskerk¹⁾.

Van het landgoed Bloemendaal, gelegen in »den Enghe«, gingen wonderbare verhalen. Volgens getuigenissen van landlieden en anderen werd op die plaats bij duistere nachten door de omwonenden somtijds een helder en schitterend licht gezien, lang voordat het klooster er is gebouwd. Maar ook toen het nieuwe huis reeds in gebruik was genomen, zijn de monniken en broeders — volgens de berichten der kroniekschrijvers — in den eersten tijd nog herhaaldelijk getuige geweest van soortgelijke lichtverschijnselen, die gezien werden in het claustrum. Zweder van Gaasbeek gaf aan het klooster den naam Nieuwlicht en uit dankbaarheid voor hetgeen hij in Montreuil had ondervonden noemde hij de stichting: »Cartusia Nove Lucis Sancti Salvatoris«.

Bij brief van 13 Mei 1392 begiftigde Zweder van Gaasbeek »den nuwen chartroisen cloister ghelegghen in Bloemendael, tusschen Sinte Marien dael ende Utrecht«²⁾. Op 28 Mei d.a.v. is de eerste steen van het klooster gelegd³⁾. Op 25 Juli 1394

¹⁾ *Bijdr.* IX, 137; *Kron.* 130; *Beschr.* I, 645, waar het diploma staat afgedrukt.

²⁾ Cartularium Staatsarchief Antwerpen.

³⁾ *Bijdr.* IX, 139, 273.

werd een gedeelte der kloostergebouwen ingewijd¹⁾.

Terwijl aldus de bouw van het klooster geregeld voortgang had, wendde de rector zich alreeds tot het generaal kapittel om de incorporatie te verkrijgen. De patres capitulares achtten het evenwel geraden hiermede nog te wachten en antwoordden: »Rector Domus Novae Lucis prope Trajectum usque ad sequens capitulum generale patientiam habeat; in quo, si Domus eadem in aedificiis et aliis bene prosperabitur, poterit ut petit Ordini Nostri incorporari. Concedimus etiam quod cum beneficio tricenarii tres personas Ordinis vocare possit cum voluntate tantummodo vocandorum«. ²⁾

Omstreeks het jaar 1396 kwamen de visitatoren Herman van Deventer, prior van het kartuizerklooster te Keulen en Joannes, prior te Würzburg, de bouwwerken in oogenschouw nemen. Deze bevonden, dat een en ander door den stichter te weinig in overeenstemming met den eenvoud der orde was ontworpen. Weldra ontving de rector dan ook van het ordesbestuur de aanmaning, dat hij moest zorg dragen «in structuris jam inchoatis et inchoandis et in aliis servare

1) »Fuit consecrata simul et basilicata domus nostra capitularis unacum parvo claustro et dimidia parte cymiterii magni claustrii«. (*Bijdr.* IX, 139).

2) *Ann.* VI. 473. Dom Tideman werd gemachtigd om drie monniken van andere kloosters naar Utrecht te roepen, mits met vrijen wil van de geroepenen en tegen belofte van een tricenarium. Uit welke vrome oefeningen zulk een tricenarium bestond kan men lezen bij: F. A. Lefèbvre, *Saint Bruno et l'Ordre des Chartreux* (Paris 1883); voorts: *Ann.* I, 292; Le Masson, blz. 45, 222, 225. Dirk Brune, Graeuwert's opvolger in het prioraat, en Sweder van Boecholt, professus van het klooster te Keulen, (*Biogr. Wbk.*, VIII) waren de eerste monniken, die naar Nieuwlicht zijn gekomen.

rusticitatem sanctorum Patrum, ne, quod absit, de curiositate valeat amplius notari«. ¹⁾

Op 6 Juli 1396 was onder groote belangstelling door Tideman Graeuwert den eersten steen gelegd van de kloosterkerk, waarvan de wijding op 14 Januari 1397 heeft plaats gehad. ²⁾ Het generaal kapittel van Seiz, dat kort na Paschen 1397 vergaderde, verklaarde het klooster voor de orde te aanvaarden. »Novam plantationem Novae Lucis prope Trajectum omni via et modo quibus melius possumus, Ordini incorporamus, praeficientes in Priorem dictae Domus D. Tydemannum ad praesens Rectorem ipsius Domus«. ³⁾

Hiermede was het levenswerk van Graeuwert volbracht. Hij verkreeg in 1398 ontheffing van den bestuurslast, »quia senex erat et satis simplex in temporalibus«. (*Kron.* 133).

Hoewel de jonge stichting onder zijn bestuur reeds vele groote weldoeners verworven had (*Kron.* 129 e. v.; *Bijdr.* IX, 165 e. v.) heeft Graeuwert nog een tijd van materieelen tegenspoed gekend. In het begin der 15de eeuw hadden de goederen van het klooster in Zeeland en den Hollandschen Waard veel van watervloeden te lijden en moest het ten behoeve der waterkeeringen aanzienlijke kosten maken, in het bijzonder tot behoud van »de grote Riethvere of der Monykenlandt« in Strijen. Deze rampen brachten de chartreuse tot armoede, zoodat het convent van Nieuwlicht in andere kloosters der orde tijdelijk gastvrijheid moest vinden. Tideman Graeuwert vond met een

¹⁾ *Ann.* VI, 473.

²⁾ *Bijdr.* IX, 139.

³⁾ *Ann.* VI, 473. De Utrechtsche kroniekschrijver heeft ten onrechte 1395 als jaar der incorporatie genoemd. (*Bijdr.* IX, 139).

anderen monnik van Nieuwlicht een gastvrije cel in het kartuizerklooster Monnikhuizen bij Arnhem »ubi hospitabatur quando conventus fuit divisus propter paupertatem prima vice, que accidit propter aggerationem in Zelandia«. ¹⁾ Daar is hij 6 October 1415 gestorven en begraven.

2. DIRK BRUNE (of Bruyne). (1398-1401).

Als opvolger in het prioraat was in 1398 door het generaal kapittel van Seiz benoemd Dirk Brune, professor van de Chartreuse »Dal van Genade« bij Brugge, waar hij eenige jaren prior was geweest. ²⁾ In 1395 echter werd hij door het convent gedwongen om met eenige monniken, die evenals hij Urbanisten waren, dit klooster te verlaten. Hij voegde zich toen in Utrecht bij Tideman Graeuwert en was een der eerste monniken, die Nieuwlicht hebben bevolkt. Na een driejarig prioraat aldaar, ontving hij in 1401 op zijn herhaald verzoek vanwege het bestuur der orde »misericordia«.

Nadat in het voorjaar van 1410 de eenheid in de Orde was hersteld, keerde hij terug naar het huis zijner professie, waar hij nog eerst het ambt van vicarius en vervolgens andermaal dat van prior heeft bekleed. Hij overleed bij Brugge 22 September 1428. ³⁾

¹⁾ *Bijdr.* IX, 322. Tijdens het Utrechtsche Schisma, eenige jaren later, moest het convent ten tweede male gastvrijheid zoeken in andere huizen der orde. (*Bijdr.* IX, 364).

²⁾ Hij bestuurde dit klooster o. a. 20 Dec. 1391, als opvolger van Graeuwert, 31 Mei 1392, 19 Aug. 1417 en 4 Juni 1418 (Staatsarchief Brugge, kartuizers, nos. 4708, 4699, 4709, 4257 en 4068).

³⁾ *Eph.* III, 333; *Ann.* VI, 447-448, 472-474, 537-538; *Bijdr.* IX, 316.

Onder zijn bestuur, n.l. in 1400, werd aan Adam van Scoirle het kleet van St. Bruno geschonken. Deze was de eerste monnik, die in Nieuwlicht werd ingekleet. (*Bijdr.* IX, 301).

3. DIRK SLOYER. (1401-1403).

Deze was geboortig van Utrecht, waar zijne familieleden behoorden tot de bijzondere weldoeners van het klooster Nieuwlicht. Toen op het einde der 14de eeuw het kartuizerklooster van St. Andries ter Zaliger Haven buiten Amsterdam werd opgericht, behoorde de priester Dirk Sloyer tot de voornaamste weldoeners. Hij schonk in 1393 aan dit convent 500 Hollandsche guldens in gereed geld en vermaakte het zijne goederen, die jaarlijks meer dan 100 gulden rente afwierpen. Bovendien ontving de jonge stichting van hem een zilveren kelk, twee zilveren ampullen benevens een belangrijke verzameling boeken. Vermoedelijk in 1393 is hij als kartuizer te Amsterdam geprofest, zoodat hij een der allereerste professi van dit klooster is geweest. Hij heeft ook behoord tot de stichters van het Regulierenklooster bij Amsterdam.¹⁾

In 1401 volgde hij Dirk Brune op als prior van Nieuwlicht. Zijn overlijden wordt gemeld in de cartae capituli generalis van 1404.²⁾ In de begraaflijsten bij het Utrechtsche necrologium³⁾ wordt voorts medegedeeld, dat hij, komende van het generaal kapittel der Orde in Seiz (Stiermarken), op zijn reis is

¹⁾ P. Scheltema, *Aemstels Oudheid of Gedenkwaardigheden van Amsterdam* (A'dam 1855), 15 e. v., 36; *Bijdr.* IX, 155, 223, 224, 226, 317, 363, 370, 375, 376.

²⁾ »Obiit D. Theodoricus prior Trajecti habens duplicum beneficium« (ms. Certosa del Galluzzo, Florence).

³⁾ *Bijdr.* IX, 363.

overleden en werd begraven in het kartuizerklooster te Basel. Hij zou dus in het voorgaande voorjaar, 1403, zijn gestorven en wel op 1 April, gelijk dit necrologium vermeldt. (*Bijdr.* IX, 254).

4. BERNARDUS. (1403-1409 of 1410).

Deze was geprofest monnik van het kartuizerklooster Monnikhuizen bij Arnhem. Hij bestuurde van omstreeks 1390 tot 1403 het klooster op den Mont-Cornillon te Luik en verwisselde in laatstgenoemd jaar het prioraat van deze chartreuse met dat van Nieuwlicht. Omstreeks 1409 werd hij weder van dit bestuur ontheven om dat van het Luiksche convent andermaal te aanvaarden, als opvolger van Adrianus Monet, die daar eenige jaren geleden het bestuur van hem had overgenomen. Hij bleef hier prior tot zijn dood: 12 October 1417.¹⁾

5. HENDRIK WIT. (1409 of 1410-1411).

Zijne ouders heetten Johannes Wit en Margaretha. Na van het prioraat van Nieuwlicht te zijn ontheven heeft hij er nog eenige jaren het ambt van vicarius bekleed en wel tot aan zijn dood, 16 Juni 1422. Het necrologium, dat overigens zeer spaarzaam is in het roemen der verdiensten van de overleden monniken, voegt bij zijn »Obiit« uitdrukkelijk: »qui fuit reputatus a pluribus pro valenti theologo«.

Hij werd begraven in het klooster Nieuwlicht nabij den buitenwand aan de westzijde van het groote claustrum, niet ver van de cel van den sacrista. Ook

¹⁾ *Obituaire de la Chartreuse du Mont-Cornillon*, fol. 62 e. v. (hs. in het Staatsarchief te Luik); *Bijdr.* IX, 155, 324.

zijne ouders, die weldoeners van de chartreuse zijn geweest, lagen er begraven.¹⁾

Hij was professus van Nieuwlicht.

6. ALBERTUS BUER. (1411.-1414, 1421-1426).

Deze prior was Utrechenaar van geboorte en geprotest monnik van het kartuizerklooster Monnikhuizen bij Arnhem.²⁾ Vóórdat hij het habijt van Sint Bruno had aangenomen, had hij aan een universiteit de graden van magister artium en medicinae doctor behaald. De »clericus civitatis et diocesis Trajectensis« van dien naam, die in 1393 als getuige is opgetreden in een proces over het incorporeeren der Groote Kerk te Arnhem, is waarschijnlijk dezelfde. (*Archief Aartsb. Utr.*, VII, 249).

Hendrik Wit schijnt maar korten tijd prior van Nieuwlicht te zijn geweest en al spoedig te zijn opgevolgd door Albertus Buer. Na het overlijden van Dom Simon, prior van de chartreuse Betlehem Sanctae Mariae te Roermond, heeft men hem als diens opvolger daarheen geroepen (1414). Hoelang hij dit klooster heeft bestuurd staat niet vast. In een schepenbrief van 24 Juni 1418³⁾ vindt men als prior der Roermondsche kartuizers vermeld Joannes de Boethop, wiens overlijden op het generaal kapittel van 1421 is gememoreerd. Mougel⁴⁾ heeft verondersteld, dat Albertus Buer in 1420, toen Dionysius van Ryckel

¹⁾ *Bijdr.* IX, 155, 279, 285, 343, 354, 388; *Kron.* 139.

²⁾ Vgl. *Ann.* VII, 561; *Ephem.* II 447; *Bijdr.* IX, 155, 245, 287; D. A. Mougel, *Dionysius der Karthäuser* (Mülheim a. d. Ruhr 1898), 13-17.

³⁾ J. Kronenburg C.s.s.R., *Maria's Heerlijkheid in Nederland*, VI, 352.

⁴⁾ Mougel, t. a. p., p. 15-16.

zich daar als postulant kwam aanmelden, nog prior was in Roermond. Dit blijkt dus niet het geval te zijn geweest.

In het jaar 1421 is Albertus Buer wederom aan het hoofd geplaatst van het klooster Nieuwlicht. In 1426 onthief het generaal kapittel hem weder van deze functie. In 1427 is hij vervolgens Henricus de Hassia opgevolgd als prior van Monnikhuizen, het huis zijner professie. Henricus de Hassia was daar op 12 Augustus van dat jaar overleden, na op bejaarden leeftijd gedurende 3 jaren dit convent te hebben bestuurd en eenige maanden vóór zijn dood van zijn ambt te zijn ontheven.

Het bestuur der Orde verleende aan Henricus de Hassia in het voorjaar van 1427 eveneens ontslag uit zijn ambt van visitator der Rijnprovincie. In diens plaats werd tegelijkertijd Albertus Buer benoemd tot bestuurder van dat ressort, terwijl het generaal kapittel voorts gelastte, dat Henricus de Hassia, alvorens van de Grande Chartreuse terug te keeren naar Arnhem, met zijn opvolger de kloosters zou bezoeken van Bern, Bazel, Freiburg i. Br., Straatsburg en Mainz.

Tot omstreeks 1430 is Albertus Buer prior van Monnikhuizen gebleven. Daarna is hij nog van 1432 tot aan zijn dood (6 Juli 1439) prior geweest van het kartuizerklooster te Bazel, dat tot dezelfde ordesprovincie behoorde. In 1439 is deze stad en de Kerkvergadering aldaar geteisterd door de zwarte dood.

Tijdens zijn prioraat te Bazel stond Albertus Buer hoog in aanzien bij de vaders van het Concilie. Hij vertegenwoordigde op het Concilie met de priors van Straatsburg en Nordlingen, Dom François Maresme,

monnik der Grande Chartreuse, e.a. de Orde der Kartui-
zers. Kardinaal Nicolaas Albergati, legaat van Paus
Eugenius IV, was eveneens een kartuizer¹⁾ en had
tijdens het Concilie zijn intrek genomen in het klooster.
De kroniekschrijver van de Chartreuse in Klein-Basel
prijst Albert Buer als »vir in temporalibus et spiri-
tualibus multum expertus valdeque pacificus et pius
ac in facie prelatorum concilii Basiliensis bene visus«.

Inderdaad heeft de jonge stichting veel aan zijn
bestuur te danken gehad. Als opvolger van Johannes
Eselweg was hij de zevende prior van dit huis. Bij
zijn optreden vond hij het klooster nog geheel onvol-
tooid en zeer onvoldoende begiftigd, zelfs zoodanig,
dat aan een opheffing moest worden gedacht. Tijdens
zijn prioraat won het convent vele weldoeners, die
hem in staat stelden den bouw te voltooien door uit-
breiding van het aantal cellen, stichting van leeken-
kapel, sacristie, kapittelzaal, enz. en afwerking van
het kleine en groote pand. Een groot aantal fraaie
geschilderde vensters kon worden aangebracht.

Een bijzondere verdienste van Buer is ook geweest,
dat hij de librije van het klooster heeft ingericht en
den grondslag heeft gelegd voor den later zoo aan-
zienlijken boekenschat der Bazelsche kartuizers. Hij
vermeerderde den boekenvoorraad o. m. door aankoop
van de chartreuse te Mainz.

¹⁾ Vgl. A. Burckhardt, *Das Karthäuserkloster in Basel*;
Abbé Nicklès, *La Chartreuse du Val-Sainte Marguerithe à
Bale*. (Porrentray 1903), p. 80 e. v.; *Basler Chroniken*, herausgeg.
v. d. Hist. Gesellsch. in Basel, I (Leipzig 1872), 289—295; Dr.
K. Escher, *Die Miniaturen in den Basler Bibliotheken* (Basel
1917), 4, 66; R. F. Burckhardt, *Die gothischen Glasgemälde
d. ehem. Karthäuserkirche* (Basel 1916).

Zijn opvolger in het prioraat te Bazel is geweest Adolf Brouwer van Keulen.

Albertus Buer moet niet worden verward met zijn tijdgenoot Albertus Kivet (Arnhemius), eveneens professor van Monnikhuizen. Deze heeft achtereenvolgens geleefd in de kloosters bij Arnhem, Amsterdam en Wesel. Hij overleed te Wesel op 17 Mei 1499. (Zie: *Biogr. Wbk.*, V, 299).

7. HENDRIK MILDE VAN CULEMBORG. (1414-14..).

Deze was professor van Nieuwlicht. In de Universiteitsbibliotheek te Utrecht wordt een handschrift bewaard, afkomstig van dit klooster, hetwelk door hem is afgeschreven. Deze codex, *Richardus de Sancto Victore, Commentarius in Apocalipsim*, beslaat 115 bladen folio.¹⁾ Slechts korten tijd is hij hier prior gebleven. Omstreeks 1422 ging hij over naar het convent van het kartuizerklooster te Keulen, waar hij een tweede professie heeft gedaan. Van 1430 tot 1434 is hij aldaar prior geweest. Hij overleed 24 April 1436 en is in de chartreuse te Keulen begraven.²⁾

8. HENDRIK VAN VETHUSEN.³⁾ (14..-1421).

Henricus de Veethusen was geprofest monnik van het kartuizerklooster Monnikhuizen bij Arnhem. Tijdens zijn noviciaat aldaar heeft hij aan het klooster Nieuwlicht 50 Geldersche guldens geschonken wegens de armoede van dit convent, dat toen in verschillende huizen der Orde en ook op Monnikhuizen gastvrijheid

¹⁾ *Catal.* I, No. 276; *Meinsma*, 157. noot.

²⁾ *Bijdr.* IX, 261, 364. Het necrologium vermeldt op 16 Nov. het overlijden van: Gerardus Milde de Culemborch, opidanus Dordracensis.

³⁾ Weethusen, Vethuizen.

genoot. Als prior van Nieuwlicht heeft hij een moeilijken tijd gehad, aangezien het klooster tengevolge der aan zijn goederen geleden schaden nog in kommerlijke omstandigheden verkeerde en zijn convent niet kon onderhouden. Onder zijn prioraat schonk Willem van Merode aan Nieuwlicht 600 Fransche kronen onder beding, dat de renten zouden strekken tot onderhoud twee monniken. Hendrik van der Laen en Jan Taets zijn de eersten geweest, die dientengevolge hun intrede in het klooster konden doen. In 1421 heeft het generaal kapittel der Grande Chartreuse hem van den bestuurslast ontheven, waarna hij 23 Juni 1421 is gestorven. »Qui officium laudabiliter finivit«, wordt in necrologium gezegd. Hij werd begraven in het klooster Nieuwlicht aan de Westzijde van het groote pand bij den buitenmuur.¹⁾

9 ALBERTUS BUER. (1421-1426).

Zie boven.

10. HENDRIK VAN DER LAEN. (1426-143.).

Hij was geboortig uit IJsselstein. Zijne ouders heetten Everardus en Sophia. Aanvankelijk was hij seculier priester, vicarius beneficiatus ten Dom en van het Sint Nicolaasaltaar in de kerk te Abcoude.²⁾ In 1422 is hij als novice ingetreden bij de kartuizers van Nieuwlicht. Een jaar later werd hij er als monnik geprofest, na afstand van zijn beneficiën te hebben gedaan.³⁾

¹⁾ *Bijdr.* IX, 155, 282, 354.

²⁾ In 1422 nog wordt hij vermeld als secretaris van het Domkapittel, wat hij ook in 1411 vermoedelijk reeds was. (Zie: Mr. S. Muller Fzn., *Catal. v. h. Arch. der Staten van Utr.*, Utr. 1915, blz. VII).

³⁾ Bul van Paus Martinus d.d. 10 Oct. 1422. (*Arch. Vatic. Regesta Lateranensia*, vol. 232, fol. 208).

Het klooster ontving toen van hem 5 morgen lands bij IJsselstein en voorts eenig geld en huisraad. Ten bate van het convent heeft hij eenige boeken afgeschreven.¹⁾ Omstreeks 1429 is hij van het ambt van prior ontheven. 4 Januari 1438 stierf hij. Zijn graf bevond zich in het klooster Nieuwlicht aan de Westzijde van den grooten kruisgang nabij den buitenwand.

In het Getijdenboek der Leidsche Universiteitsbibliotheek (J. Geel, *Catalogus librorum mss. Bibliothecae L.B.*, 1852, no. 339) staat op den kant van den kalender bij 4 Januari de aantekening: »Meyster Heinric van den Laen cartuser sterf int iaer van XXXVIII«. ²⁾

In zijn tijd moest het convent van Nieuwlicht andermaal worden verdeeld over andere huizen der Orde. Het interdict, waaronder het bisdom Utrecht ten gevolge van den strijd tusschen Rudolf van Diepholt en Zweder van Kuilenburg gebukt ging, noodzaakte de monniken om tijdelijk elders gastvrijheid te zoeken, o. a. in Amsterdam en Diest (*Bijdr.* IX, 266, 364).

11. OTTO AMILII DE MOERDRECHT. (14..-1434)

Hij was geboortig uit Monfoort. In 1412 werd hij kanunnik van den Dom, terwijl hij ook kanunnik was van de Lieve Vrouwenkerk te Aken. In 1423 trad hij in het Utrechtsche kartuizerklooster. 6 October 1424 had zijne professie reeds plaats gehad, nadat hij van

¹⁾ »Item scripsit aliquos libros ordinis scilicet nocturnale, diurnale, statuta et hujusmodi«.

²⁾ A. W. Bijvanck, *Het horarium der Universiteitsbibliotheek te Leiden*. (Bulletin v. d. Ned. Oudheidk. Bond, 2^e serie, XIII, 1921, blz. 224—239; *Bijdr.* IX, 155, 224, 245, 279, 254; *Kron.*, 144; *Meinsma*, 158.

te voren afstand had gedaan van zijne prebenden.¹⁾ Het klooster was door een schenking van Anna de Cortkeen in staat gesteld om een monnik meer te onderhouden. Deze plaats werd het eerst door Otto vervuld. Doch deze heeft ook uit eigen middelen het klooster zeer bevoordeeld. Behalve 6 morgen land in Polsbroek verkreeg het convent van hem een belangrijke som gelds. Bovendien verrijkte hij de bibliotheek van het klooster met eenige handschriften. Tijdens zijn noviciaatsjaar heeft hij ten behoeve van de librerie een aantal boeken laten afschrijven, waarvan thans nog een paar codices, afkomstig van Nieuwlicht, worden bewaard in de Utrechtsche Universiteitsbibliotheek.²⁾ Het zijn de volgende:

Nicolaus de Lyra, Postilla in Pentateuchum, libros Josuae, Judicum et Ruth (191 bladen folio). (hs. 249).

Nicolaus de Lyra, Postilla in Prophetas Minores et Majores. (246 bladen folio, versierd). (hs. 252).³⁾

In 1434 is meester Otto als prior overgeplaatst naar het kartuizerklooster »Dal van Genade« bij Brugge, waar hij 7 Maart 1438 is gestorven. Het Utrechtsch necrologium vermeldt abusievelijk als zijn sterfjaar: 1418.⁴⁾

¹⁾ Supplieken d.d. 30 April, 10 Mei en 6 Oct. 1424. (*Arch. Vatic. Suppl.* vol. 170, fol. 298v, vol. 166, fol. 165, vol. 172, fol. 81v).

²⁾ »Item fecit scribi Nicolaum de Lira super vetus testamentum in tribus voluminibus. Item sermones Jordani de tempore et de sanctis in tribus voluminibus sicut in libraria reperiri possint. Item fecit scribi brevarium ordinis diurnale, psalterium et statuta ac ceteros libellos ad cellam requisitos scilicet horas de divina agenda defunctorum et hujusmodi« (*Kron.* 145).

³⁾ *Catal.* nos. 249 en 252.

⁴⁾ *Ephem.* I 274; *Bijdr.* IX, 155, 246, 324, 364. *Ann.* VI, 474; *Kron.* 144, 145; *Meinsma*, 157, noot.

12. WALTERUS PELGRIMI. (1434-1438).

Wouter Pelgrimsz. was professus van het kartuizerklooster buiten Amsterdam. Het generaal kapittel der Grande Chartreuse van 1435 benoemde hem tot prior van Nieuwlicht, nadat hij dit klooster tijdelijk als rector had bestuurd. Omstreeks 1439 werd hij in het prioraat opgevolgd door Thomas de Mijnen. Hij is 8 Mei 1451 gestorven in het huis zijner professie.

Op kosten zijns vaders was er voor hem aan het kartuizerklooster van Amsterdam een nieuwe cel gebouwd. (1410). Zij hebben bovendien nog vele weldaden aan dit convent bewezen¹⁾.

13. THOMAS DE MIJNEN. (1438-1443).²⁾

Hij was geprofest monnik van Nieuwlicht. In 1443 onthief het generaal kapittel der Grande Chartreuse hem van zijn priorsambt, ordonneerende als volgt: »Priori ds Novae Lucis fit misericordia, et praeficimus in priorem dictae domus D. Henricum de Piro nuper absolutum a domo Zeelem prope Diest«. Van 1450 tot aan zijn dood, 9 April 1459, heeft Thomas de Mijnen nog als prior het kartuizerklooster »Dal van Gracie« bij Brugge bestuurd. Om welke reden Henricus de Piro niet als prior van Nieuwlicht is opgetreden, heb ik niet kunnen achterhalen.

14. HENDRIK VAN HEESWIJK. (1443-1450, 1473-1476).

Het bestuur der orde had in 1443 tijdelijk in het bestuur van Nieuwlicht voorzien door Hendrik van

¹⁾ Bijdr. IX, 155, 266; Dr. P. Scheltema, *Aemstels Oudheid*, Amsterdam 1855, 36 e.v.

²⁾ Bijdr. IX, 155, 256, 364; *Catal.* II, no. 117.

Heeswijk daar als rector aan te stellen. Het generaal kapittel van 1444 benoemde hem vervolgens tot prior.

Zijne ouders heetten Johannes van Heeswijk en Haza. Laatstgenoemde is gestorven als geproteste religieuze van het Sint Ursula-convent te Utrecht. Als zusters van Hendrik van Heeswijk worden vermeld: Hildegondis, Mabilia en Elisabeth. De beide laatste zijn non geweest in het Sint Ceciliaklooster. Zijn broeder Dirk was regulier kanunnik in Nazareth.

Vóór zijn prioraat had Hendrik van Heeswijk in Nieuwlicht reeds eenigen tijd het ambt van procurator bekleed. Omstreeks 1438 had hij hier het habijt van Sint Bruno aangenomen, waarna een jaar later zijne professie is gevolgd. In 1450 heeft het bestuur der orde hem »ad magnam suam instantiam« van het bestuur der chartreuse bij Utrecht ontheven.

In 1465 werd de bejaarde Dionysius de Kartuizer te Roermond door de Grande Chartreuse belast met de stichting van een kartuizerklooster in de omgeving van 's Hertogenbosch. In het daaropvolgende jaar stond het bestuur der orde den »doctor extaticus« toe om uit de kloosters der Nederduitsche ordesprovincie 3 monniken en 2 broeders te kiezen, die geschikt waren om den grondslag te leggen voor de jonge nederzetting. De rector ontbood toen o. a. Hendrik van Heeswijk, die de opdracht ontving hem als procurator in het bestuur bij te staan. Deze heeft Dionysius gedurende drie jaren met raad en daad geholpen (»eum adextrabat in omnibus«). De moeilijkheden en opofferingen, waarmede deze stichtingsarbeid gepaard ging, waren bijna onoverkomelijk. In 1466 hadden de »initiatores« zich gevestigd in Olland bij Sint Oedenrode. Deze plaats bleek echter voor de vestiging van een

kartuizerklooster ongeschikt. Reeds na een jaar vertrokken de kloosterlingen vandaar en zetten zich nu neer in Eijckendonck bij den Dungen. Ook hier was het echter slecht wonen te midden der moerassen en bij de groote armoede en zorgen der eerste jaren. Bovendien had de gezondheid van Dionysius inmiddels veel geleden ¹⁾. Daarom kwamen in 1469 van de Grande Chartreuse de volgende bevelen: »Dionysius, quem absolvimus ab officio Rectoratus novellae plantationis, revertatur ad domum suae professionis, et instituimus in rectorem dictae plantationis D. Henricum Heeswic, professum domus Trajecti«. Het was echter ook aan dezen rector niet gegeven de stichting te voltooien. Omstreeks 1470 werd hij van zijn opdracht ontheven en als rector opgevolgd door Johannes van den Berg.

Nadat op 28 Augustus 1473 Adrianus Storm, prior van Nieuwlicht, was gestorven, werd hij tijdelijk met het bestuur van dit klooster belast (»rector«). Het volgende generaal kapittel (1474) benoemde hem er tot prior. Dit ambt heeft hij tot aan zijn dood, 25 Januari 1476, bekleed. Hij werd begraven aan de westzijde van het groote claustrum bij den buitenmuur. Hij heeft 38 jaren als kartuizer geleefd. Bij zijn dood was hij de senior van het convent.

Le Vasseur, die nog in de gelegenheid is geweest om het *Chronicon Cartusiae Ultrajecti* te raadplegen, prijst Hendrik van Heeswijk als »vir exemplaris, profundi sensus et morum gravitate spectabilis«.

¹⁾ D. A. Mougel, *Dionysius der Karthäuser* (Mülheim a. d. Ruhr 1898), 72 e. v.

²⁾ *Bijdr.* IX, 155, 156, 160, 161, 231, 251, 287, 295, 355; *Ephem.* I, 116.

15. JOHANNES VOS. (1450-1458).

Aanvankelijk behoorde hij tot de Duitsche Orde, waar hij aan het hoofd heeft gestaan eener commandery en ook procurator is geweest in het Utrechtsche huis. Later ging hij over naar de kartuizers en deed hij zijn professie in het klooster Nieuwlicht. Meer dan 7 jaar is hij prior geweest van de chartreuse »Dal van Gracie« bij Brugge ¹⁾. Van hier werd hij in 1450 door het generaal kapittel weder naar Utrecht geroepen om het huis zijner professie te besturen. Volgens le Vasseur berichtte de schrijver van het *Chronicon Cartusiae Ultrajecti*, dat hij het priorsambt »sapiëntissime et laudabiliter« heeft vervuld. In 1458 machtigde het generaal kapittel de visitatoren der provincie om hem zoo noodig op zijn verzoek wegens ouderdom en ziekte van zijn ambt te ontheffen, hetgeen nog in hetzelfde jaar geschiedde. Hij stierf te Utrecht 15 Februari 1462 ²⁾. Hij lag begraven aan de Westzijde van het groote Galilea bij den buitenwand.

16. NICOLAAS GERRITZ VAN HAARLEM. (1458-1460).

Deze was professus van het kartuizerklooster te Antwerpen. Na het generaal kapittel van 1460 is hij ontheven van het prioraat van Nieuwlicht. Van 1468 tot zijn dood (7 Maart 1473) is hij vervolgens prior geweest van het huis zijner professie en tevens als convisitator medebestuurder der Nederduitsche ordesprovincie. De cartae van het generaal kapittel meldden in 1473 als volgt zijn overlijden: »Obiit D. Nicolaus de Harlem, prior ds Antverpiae, convisitator provinciae

¹⁾ In 1443 was hij dit reeds.

²⁾ *Eph.* I, 194; *Bijdr.* IX, 155, 239, 355.

Picardiae remotioris, qui alias fuit prior ds prope Trajectum et longo tempore direxit negotia capituli generalis et domus Cartusiae¹⁾.

17. JACOBUS BACKER. (1460-1470).

Hij was geboortig uit Amsterdam. Zijne ouders heetten Gertrudis en Willem Symonsz. Hij was professor van Nieuwlicht. Na in 1470 door het generaal kapittel van het prioraat te zijn ontheven, schijnt hij nog tot aan zijn dood (2 Maart 1475) het officie van vicarius in het klooster te hebben bekleed. Zijn graf bevond zich aan de westzijde van het groote pand.

In het Rijkarchief te Utrecht berust een hs., in 1889²⁾ uit de collectie van Thomas Philipps de Chettenham aangekocht, hetwelk op den omslag den titel draagt: *Recepta et exposita domini Jacobi Backer prioris huius domus in annis LXVII, LVIII, LXIX et LXXo usque ad eius absolutionem*. Dr. A. Hulshoff heeft de aandacht op deze kladrekeningen gevestigd³⁾, omdat zij belangwekkende bijzonderheden bevatten betreffende de uitgaven, door het klooster in deze jaren voor zijn boekerij gedaan.

Jacob Backer heeft ook zelf in dezen tijd gewerkt als afschrijver en aldus de librye van Nieuwlicht verrijkt. In de Utrechtsche Universiteitsbibliotheek bevindt

¹⁾ *Bijdr.* IX, 155, 246; *Raassius*, 141-148.

²⁾ *De Hullu*, 99, no. 603. In den *Atlas der Nederl. Palaeographie* is p. 39a van dit hs. gereproduceerd (plaat XVIIb). Het hs. wordt hier abusievelijk beschreven als Rekeningboek van het Kartuizerklooster Nieuwlicht bij Utrecht 1527-1533. Blijkbaar heeft een verwarring met no. 602 plaats gehad.

³⁾ A. Hulshoff, *Uitgaven voor de boekerij van het Kartuizerklooster te Utrecht in de jaren 1466-1477*. (Buch und Bucheinband, Aufsätze und Graphische Blätter zum 60. Geburtstage von Hans Loubier. Leipzig 1923. p. 170-175).

zich nog een codex, die door Backer is geschreven. Het eerste gedeelte, S. A m b r o s i u s, *Hexaëmeron libri VI* (fol. 1-60), is blijkens de mededeeling op fol. 60b door hem voltooid 6 Sept. 1471, en het tweede gedeelte, bevattend *S. Basilii Magni Homiliae IX in Hexaëmeron, Latinae versae ab Eustathio, cum ejusdem praefatione* (fol. 61-98), heeft hij blijkens de mededeeling op fol. 98b. op 11 Februari 1472 voltooid ¹⁾.

18. ADRIANUS STORM. (1470-1473).

Hij was professus van Nieuwlicht. Na eerst vicarius van het kartuizernonnenklooster bij Brugge te zijn geweest, werd hij in 1470 prior van het huis zijner professie. Dit is hij tot aan zijn dood (28 Aug. 1473) gebleven. Op gezag van een door hem geraadpleegd hs., getiteld *Catalogus vicariorum Brugis*, prijst le Vasseur zijn buitengewone deugd en bescheidenheid. Hij lag begraven aan de westzijde van den grooten kruisgang ²⁾.

20. HENDRIK VAN HEESWIJK. (1473-1476).

Zie boven.

21. WERMBOUT VAN LEIDEN. (1476-1485).

Wermbout van Leiden was geprofest monnik van Nieuwlicht. Nadat hij 9 jaren dit huis als prior had bestuurd, volgde zijn overplaatsing naar Kampen. Als prior te Utrecht had hij met zijn convent de eerste voorbereidselen gemaakt voor de stichting van een kartuizerklooster op den Zonnenberg bij Kampen. Het generaal kapittel benoemde hem in 1485 tot eersten rector dezer nieuwe nederzetting. Hij vertrok dus daarheen met enkele andere »initiatores« en is er

¹⁾ *Bijdr.* IX, 156, 226, 244, 355; *Catal.* no. 352.

²⁾ *Bijdr.* IX, 156, 307, 355; *Ephem.* III, 154.

7 of 8 jaren werkzaam gebleven. Het was hem echter niet gegeven om deze chartreuse, die toegewijd was aan Sint Maarten, te voltooien. Want eerst in 1494 is het klooster op den Zonneberg bij de orde ingelijfd ¹⁾, en inmiddels was Wermbold van Leiden weder teruggekeerd in het huis zijner professie. Daar heeft hij ook korteren of langeren tijd de ambten van vicarius en procurator bekleed.

De cartae van het generaal kapittel van 1518 vermelden als volgt zijn overlijden in Mei 1517: »Obiit D. Weremboldus de Leydis monachus professus ds Trajecti, qui longo tempore fuit prior, vicarius et procurator dictae ds et rector ds Campensis et obiit 22 Maii«. Hij was een der 8 kloosterlingen van Nieuwlicht, die in deze maand ten gevolge van een epidemie gestorven zijn. Zijn graf bevond zich bij den buitenwand aan den westkant van het groote claustrum. Hij heeft zich in zijn cel geregeld bezig gehouden met het afschrijven van boeken. De Utrechtsche Universiteitsbibliotheek bewaart verscheidene handschriften, waarvan hij de scriptor is, n.l.:

Glossarium in Bibliam Latinam e vers. Hieronymi, sec. ord. librorum, (168 bladen 4°). Blijkens de aantekening op fol. 146b is dit gedeelte van dezen codex 10 Juli 1462 door den Utrechtschen kartuizer Laurens van Leiden voltooid, terwijl de overige bladen blijkens

1) Hetgeen door het generaal kapittel van dat jaar geschiedde met de volgende bewoordingen: »Novam plantationem prope Campis Ordini nostro incorporamus, quam domum Sancti Martini in Monte Solis nominamus et per totum ordinem nominari volumus. In nomine Patris et Filio et Spiritus Sancti. Amen. Et praeficimus in priorem dictae domus D. Theodoricum a Rectoratu dictae domus absolutum«. De hier genoemde eerste prior van dit convent heette Dirk van der Werden.

het »Explicit« op fol. 168b zijn geschreven »per fratrem Wermbold Leydis«.

Dionysius Carthusiensis, Expositio in Numeros et Deuteronomium (206 bladen fol.) Het tractaat van Dionysius den Kartuizer »Super librum numerorum« fol. 111a-113a) is door Wermbold voltooid 7 September 1482. De verhandeling »Super deuteronomium« (fol. 114a-206b) is door hem voleindigd 5 Maart 1483.

Dionysius Cartusiensis, Expositio in Josuam, lib. Judicum, Ruth, Tobiam, Judith, Esther, Esdram, Nehemiam, Machabeorum ll. II et Baruch. (206 bladen fol.) Met het afschrijven dezer verhandelingen is Wermbold gereed gekomen 17 Januari 1494. (fol. 206b).

Magnus Aurelius Cassiodorus, Historiae tripartitae ll., XII. (156 bladen fol.) Wermbold van Leiden heeft aan het schrijven van dezen codex de laatste hand gelegd 16 September 1509. (fol. 156b.)

Dionysius Carthusiensis, Liber de passione animae, (fol. 1-48a). *Liber de divina essentia* (fol. 48-111a). Op fol. 109b staat, dat deze codex in 1510 door Wermbold van Leiden is voltooid.

Alanus ab Insulis, Significationes divers. verborum S. Scripturae ord. alphabetico. (208 bladen 4°). De tijd, waarop deze arbeid door Wermbold is verricht, staat niet aangegeven. (fol. 208b).¹⁾

Hs. 199 van de Utrechtsche Universiteitsbibliotheek bevat een bundel tractaten, meerendeels van Dionysius den Kartuizer, waarvan de eerste twee door Wermbold zijn geschreven blijkens zijn aantekening aan het slot van elk der beide verhandelingen. Of hij ook de andere verhandelingen in dezen codex heeft geschreven, zou door vergelijking der handschriften zijn na te gaan.

¹⁾ *Catal.* nos. 335, 167, 186, 187, 198, 199, 733 en 131.

Dionysius Carthusiensis, Libellus de remediis temptationum (fol. 1-39a). *Ejusdem Tractatus de professione religiosorum* (fol. 41-62). *Ejusdem Tractatus primus de symonia vitanda in receptione novitiorum*. (fol. 64-77).

De andere verhandelingen in deze codex beslaan fol. 79-185b)¹⁾.

Handschrift 167 van de Universiteitsbibliotheek, n.l.: S. Bonaventura, *Vita S. Francisci. Acc. quaedam de miraculis ipsius post mortem ostensis* (fol. 1-85a); *Actus sociorum S. Francisci* (fol. 85b-191b), is gedeeltelijk door Wermbold van Leiden geschreven. Op folio 108b leest men het onderschrift »Explicit feliciter per fratrem wermbold a^o 1510 XXV marcii«. Door vergelijking met zijn andere handschriften blijkt, dat Wermbold fol. 77-192 van dezen codex heeft geschreven.

Voorts bevindt zich in het Aartsbisschoppelijk Museum te Utrecht een codex, geschreven door Wermbold van Leiden en ook afkomstig uit de boekerij der Utrechtsche kartuizers²⁾, n.l.:

Vitae sanctorum (143 bladen 8°).

Blijkens het onderschrift op fol. 142a is Wermbold met het schrijven der voorafgaande verhandelingen 19 Augustus 1508 gereed gekomen. [Op folio 142b staat: »Hunc celeri wermbolt calamo pinxit venerando || Premia cui prompti magna laboris erunt«.

22. WILLEM JANSZ. VAN LEIDEN. (1485-1492).

Ook deze was professor van Nieuwlicht. Als zijne ouders vermeldt het necrologium Johannes Franconis

¹⁾ *Catal.*, nos. 186, 187, 199, 335, 733, 98.

²⁾ *Catal.* II, blz. 266; Over Wermbold v. L.: *Bijdr.* IX, 156, 271, 249, 284, 357; Meinsma, 156.

en Gheertrudis. In het voorjaar van 1485 werd hij tot prior van de Utrechtsche chartreuse benoemd. Op zijn herhaald verzoek om wegens zwakke gezondheid en ouderdom van den bestuurslast ontheven te worden besliste het generaal kapittel in 1492 als volgt: »Priori ds Trajecti non fit misericordia, et propter ejus frequentes infirmitatis et senium, et ad suam magnam instantiam committimus visitoribus provinciae, ut in visitatione instanti provideant dictae domui ad utilitatem et salutem, prout viderint expedire«. De visitatores hebben hem in 1492 van het prioraat ontheven en in het bestuur van Nieuwlicht tijdelijk voorzien door benoeming van een rector.

Willem van Leiden is gestorven 4 Januari 1501¹⁾. Bij zijn overlijden was hij de senior van het convent. Hij lag begraven aan de westzijde van het groote claustrum bij den buitenmuur²⁾.

23. CHRISTIANUS VAN DER MEER VAN HAARLEM.
(1492-1495).

Deze was eveneens geprofest monnik van Nieuwlicht. Na het aftreden van Willem van Leiden benoemden de visitators der ordesprovincie hem tot rector van het klooster, waarop in 1493 vanwege de Grande Chartreuse zijne benoeming tot prior volgde. Hij overleed als prior 10 November 1495 en werd begraven aan de westzijde van het groote claustrum bij den buitenwand³⁾.

Christianus heeft ook in zijn cel de schrijfkunst beoefend. Slechts één door hem vervaardigd handschrift

¹⁾ *Cartae c. g.* 1501.

²⁾ *Bijdr.* IX, 156, 224, 323, 356.

³⁾ *Cartae c. g.* 1496; *Bijdr.* IX, 156, 295, 335, 356; Meinsma, 157, noot.

is ons bekend. Het is afkomstig uit de kloosterboekerij van Nieuwlicht en berust thans in de Utrechtsche Universiteitsbibliotheek, n.l. codex 326.

Expositio in librum Job sec. literalem sensum (fol. 1-130); Beda Venerabilis, *Explanatio allegorica in Tobiam* (fol. 133-139).¹⁾

24. OTTO VAN WOLFFWINKEL VAN AMERSFOORT. 1495-1504).

Zijn vader heette Hendrik van Wolffwinkel. Otto was geprofest monnik van Nieuwlicht, dat hij in zijn laatste levensjaren heeft bestuurd. Hij stierf als prior 26 October 1504. Zijn graf bevond zich aan de westzijde van het groote claustrum bij den buitenwand²⁾.

25. LAMBERT KLAASZ. VAN AMSTERDAM. (1504-1505).

Professus van Nieuwlicht zijnde, volgde hij er Otto van Amersfoort op als prior. Dit ambt heeft hij echter slechts enkele maanden bekleed, want 7 Juni 1505 is hij overleden. Hij werd begraven aan de westzijde van het groote claustrum bij den buitenwand. De cartae van het volgend generaal kapittel melden zijn dood.

Hij heeft zich in zijn cel ook gewijd aan het afschrijven van boeken. De Universiteitsbibliotheek te Utrecht bewaart een codex, die door hem is vervaardigd. Hij omvat 126 bladen 4° en houdt de volgende verhandelingen in:

Joannes de Schoenhovia, *Epistola ad nepotem suum Wilh. Vriman (de passione Domini)* (fol. 1-27); Henricus de Hassia, *Tractatus de proprietariis monachis et monialibus* (fol. 28-34); *Speculum sive Stimulus poenitentiae* (fol. 35-46); Jacobus

¹⁾ Catal. no. 326.

²⁾ *Bjdr.* IX, 156, 286, 329, 342, 356.

de Gruytroede s. de Clusa, *Speculum sacerdotum* (fol. 47-57a); (*Ejusdem*) *Speculum secularium et hujus mundi amatorum* (fol. 57b-81a); Dionysius Carthusiensis, *Speculum conversionis peccatorum* (fol. 82a-103b); *Tractatus de arte predicandi* (fol. 106-113a); S. Augustinus, *Tractatus de ovibus* (fol. 114-126b).

Aan het einde staat: »Inceptum ac finitum per fratrem Lambertum Graeff de Amsterdam ord. carthus. domus novae lucis prope Trajectum inferius«. Aangezien er in het necrologium geen anderen naam »Lambertus« voorkomt, staat hierdoor vast, dat de geslachtsnaam van dezen prior »Graeff« was.

De bovenomschreven codex van zijn hand heeft toebehoord aan de boekerij van Nieuwlicht¹⁾.

26. NICOLAUS CAMPIS DE AMSTERDAM. (1505-1511)

Ook deze was professus van Nieuwlicht. Hij overleed 27 December 1511 en werd begraven aan de westzijde van het groote claustrum bij den buitenwand. Zijne ouders heetten Johannes Amilii en Hildegondis²⁾.

27. DIRK DUYS VAN AMSTERDAM. (1512-1515)³⁾.

Hij was Jerusalem-ridder en professus van Nieuwlicht, waar hij in 1496 was ingetreden. Gedurende 3½ jaar heeft hij het klooster als prior bestuurd.

Het generaal kapittel van 1515 ordonneerde als volgt: »Priori ds Trajecti ad suam magnam instantiam fit misericordia et electionem futuri prioris remittimus conventualibus dictae domus«. Na van den bestuurslast ontheven te zijn, heeft hij niet lang meer geleefd.

¹⁾ *Catal.* no. 236; *Bijdr.* IX, 276, 356; Meinsma, 157.

²⁾ *Bijdr.* IX, 156, 275, 352, 356.

³⁾ Varianten: Doys (*Catal.* no. 148); Doeys (*Ephem.* IV, 26).

Hij stierf 23 Oct. 1517 en werd begraven aan de westzijde van het groote claustrum bij den buitenwand¹⁾.

In de Universiteitsbibliotheek te Utrecht bevindt zich een hs., hetwelk blijkens de aantekening op fol. 246a aan hem heeft behoord, n.l.: Bartholomaeus Pisanus de Sancto Concordia, *Summa de casibus conscientiae*. (246 bladen fol.) Dit hs. was voltooid 23 April 1456²⁾.

28. JAN YSBRANDZ. VAN HAARLEM. (1515-1524).

Hij was in Nieuwlicht als monnik geprofest en vermoedelijk 19 Sept. 1506 priester gewijd. Bij zijn intrede bezat hij den graad van »magister«. (*Arch. Aartsbisd.* XXIII, 403). Na het generaal kapittel van 1515 werd hij door het convent als prior gekozen. 27 December 1524 is hij als zoodanig gestorven. Evenals velen zijner voorgangers werd hij begraven bij den buitenmuur aan de westzijde van het groote claustrum.

In het *Nederlandsch Archief voor kerkelijke geschiedenis*, door N. C. Kist en H. J. Rooyaards, IV, (1844), blz. 429, noot, wordt beschreven een van Nieuwlicht afkomstig »Liber Infirmorum«, ³⁾ dat toen

¹⁾ »Morte sancta ac mirabili defunctus est 1517, 23 Oct. de mane, infra quintam et sextam«. Aldus le Vasseur, die het *Chronicon Cartusiae Ultrajectensis* citeert, (*Ephem.*, IV, 26) »ubi nihil aliud notitur de eius obitu«.

²⁾ *Bijdr.* IX, 156, 328, 357; Meinsma, 157 noot, 275; *Catal.* no. 148.

³⁾ Aan het begin van dezen codex staat: »Item venerabilis pater Dominus Johannes Ysbrandi de Herlem prior hujus domus Sancti Salvatoris, ordinis Carthusiensis, voluit et ordinavit, quod liber iste de cetero perpetuis temporibus erit sub fide custodia infirmarii ad usum infirmorum, quatenus in eo legant et legatur eisdem, que ad eorum vel utilitatem vel consolationem pertinere videbuntur. Anno 1517«.

in het bezit was van Prof. N. C. Kist, en het hetwelk door Jan Ysbrandz. ten dienste der zieke kloosterlingen werd bestemd ¹⁾).

29. PIETER ZAS VAN UTRECHT. (1525-1540).

Pieter Zas ²⁾ was een geboren Utrechenaar. Zijne ouders waren Gerrit Zas en Agatha. Eerstgenoemde stierf 22 Juni 1546 en werd in den grooten kruisgang van het klooster Nieuwlicht begraven evenals zijne echtgenoot en andere leden van zijn geslacht. Hij trad in de orde der kartuizers 25 October 1512. Zijne priesterwijding vond plaats 15 Sept. 1515 (*Archief Aartsbisd. Utr.*, XXIV, 23). Na reeds het ambt van vicarius in het klooster te hebben bekleed, werd hij in 1525 prior van Nieuwlicht. In 1531 verkreeg hij deel in het bestuur der Nederduitsche ordesprovincie. Tot 1532 is hij convisitator van dit ressort geweest en vervolgens van 1532 tot 1539 visitator. Hij genoot zoowel in zijn klooster als in geheel de Orde een groot aanzien. Tweemaal is hij gekozen onder de diffinitors van het generaal kapittel in de Grande Chartreuse, n.l. in 1532 en 1534.

Een epidemie, die in de geheele orde woedde en die ook in Nieuwlicht verscheidene slachtoffers heeft gemaakt, was de oorzaak van zijn dood, 6 October 1540, op den feestdag van Sint Bruno. Le Vasseur citeert de woorden, waarmede het door hem geraadpleegde *Chronicon Cartusiae Ultrajecti* het overlijden van Petrus Zas beschrijft: »Praesente conventu et lamentabiliter, ut dignum erat, pro tanti Patris obitu orante,

¹⁾ *Bijdr.* IX, 156, 320, 352, 357; *Catal.* II, blz. 267.

²⁾ Varianten: Zas (*Cartae* c. g. 1541); Zass (*Bijdr.* IX, 156); Sas (*Bijdr.* IX, 234).

extinctus est. Nam iste charissimus et vigilantissimus Pater lumen Provinciae et reputabatur et erat, propter ingenui et intellectus excellentissimam vivacitatem«. En aangaande zijne begrafenis vervolgt de kroniekschrijver: »Quia vero de melioribus civitatis erat, tertia tandem die sepultus est, ut amici ejus et consanguinei, qui multum eum diligebant, commodius exequis interessent. Sepultus est autem prope D. Loeffridum, quem intime dilexerat«. Zijn graf bevond zich op het groote binnenplein van het klooster tegen den westelijken buitenwand, naast dat van Loeffridus Lantscroon ¹⁾.

De cartae van het generaal kapittel van 1541 meldden zijn dood als volgt: »Obiit D. Petrus Zas, prior ds Trajecti, qui alias fuit visitator provinciae Teutonie, habens per totum ordinem plenum cum psalteriis monachatum ²⁾. Obiit 6 Octobris«.

Petrus Zas heeft als prior een kapel ter eere van den Allerheiligsten Verlosser gesticht op den Emmikhuizerberg tusschen Veenendaal en Renswoude, welk goed eigendom was van zijn convent. In 1535 is het altaar in deze kapel gewijd door den wijbisschop Laurens Hertoge ³⁾.

Theodoricus Loer a Stratis, vicarius van het kartuizerklooster te Keulen en uitgever der werken van Dionysius den Kartuizer, heeft zijn uitgaven van 1534 opgedragen aan Pieter Zas als visitator der Dietsche provincie ⁴⁾.

¹⁾ *Biogr. Wbk.*, VII, 735.

²⁾ Een vrij zeldzaam privilege, hieruit bestaande, dat voor zijn zielerust werden gelezen 6 H. Missen door iederen priester en werden gebeden 2 psalteria door ieder ander lid der Orde.

³⁾ *De Hullu*, 97, no. 588. Het diploma is afgedrukt in *Archief Aartsbisd.*, XXXI, 295 e. v.

⁴⁾ *Bijdr.* IX, 156, 234, 357; *Raissius*, 144; *Ephem.* III, 498.

30. VOLPERT HENDRIKSZ. VAN GRAVE. (1540-1545).

Uit het *Chronicon Cartusiae Ultrajecti* deelt Le Vasseur¹⁾ mede, dat hij 7 November 1502 te Nieuwlicht het habijt van S. Bruno had aangenomen. Op 28 Maart 1506 is »magister Folperdus« priester gewijd. (*Arch. Aartsb. XXIII, 397*). Van 1508 tot 1512 had hij hier de functie van sacrista. In laatstgenoemd jaar werd hij procurator van het huis. Toen in 1525 de prior Gerardus van Haerlem van de chartreuse Zonneberg bij Kampen was overleden, werd hij als diens opvolger benoemd. Tot het jaar 1540 heeft hij dit klooster bestuurd.

De schrijver van het *Chronicon* heeft den tijd van zijn prioraat te Kampen nauwkeurig vermeld: 15 jaar, 7 maanden en 2 weken. Gedurende deze periode bracht hij er veel tot stand. (»*ibidem multa construxit*«). Vervolgens werd hij in October 1540 aan het hoofd gesteld van het klooster Nieuwlicht, hetwelk hij nog heeft bestuurd 5 jaren en 4 weken »sollicite et studiose tam in temporalibus quam in spiritualibus«. De cartae van het generaal kapittel der orde melden zijn overlijden (18 November 1545) in 1546 als volgt: »Obiit D. Volpardus prior ds Trajecti, alias procurator et sacrista ejusdem ac prior ds Campensis, habens missam de Sta Maria per totum ordinem«. Zijn graf bevond zich in den grooten binnenhof van het klooster aan de westzijde bij den buitenwand. De kroniek prijst hem, zeggende: »Multum commendatus fuit ob mores religiosos ac exemplares«²⁾.

31. FLORENS VAN MONNIKENDAM. (1545-1550).

Ook deze was professus van Nieuwlicht. Door het

¹⁾ *Ephem.* IV, 381.

²⁾ *Bijdr.* IX, 156, 338, 358; Huisarchief Bergh te Arnhem nos. 128, 132, 134.

generaal kapittel van 1550 werd hij met de volgende woorden ontheven van zijn ambt: »Priori ds Trajecti fit misericordia; electionem vero futuri prioris comittimus conventui, quam, si canonica fuerit, confirmabunt visitatores, aliquin providebunt de Rectore«. Op 7 Januari 1557 is Florens gestorven. Hij werd begraven bij zijn voorgangers. Bij zijn overlijden was hij senior van het convent Ook is hij vicarius van Nieuwlicht geweest. 1)

32. NICOLAAS VAN HAARLEM. (1550-1555).

D. Nicolaas, professus van het huis, bekleedde het prioraat van het klooster op den Zonneberg bij Kampen van omstreeks 1546 tot 1550, in welk jaar het generaal kapittel hem als prior naar Utrecht heeft verplaatst. Zijn voorganger te Kampen was Dom Jasper Verhorst van Amsterdam en zijn opvolger Jan Mol.

Hij stierf in Nieuwlicht 22 Maart 1567. De cartae van het generaal kapittel van 1568 meldden zijn dood als volgt: »Obiit D. Nicolaus de Haerlem, monachus professus et olim prior ds Trajecti, qui etiam fuit prior ds Campensis, habens missam de Beata Maria in provincia Teutoniae«. 2)

33. LAMBERT VAN BRIENEN. (1555-1561).

Hij was professus van Monnikhuizen bij Arnhem, welk klooster door hem als prior is bestuurd van 1544 tot 1552. Le Vasseur 3) deelt mede, dat Lambert van Brienen een man is geweest van uitmuntende godsvrucht, wiens voorbeeld het convent van Monnik-

1) *Bijdr.* IX, 156, 225, 358.

2) *Bijdr.* IX, 156, 250, 358; Huisarchief Bergh te Arnhem, nos. 138, 139, 140, 142. Blijkens laatstgenoemd stuk was hij 19 Sept. nog prior te Kampen.

3) *Ephem.* I, 277.

huizen zeer had gesticht. Uit liefde voor de eenzaamheid had hij daar ontheffing uit zijn ambt gevraagd en verkregen in 1552. In 1555 werd hij geroepen tot het bestuur van Nieuwlicht. Het generaal kapittel van 1556 benoemde hem, toen waarschijnlijk sinds 1555 rector van Nieuwlicht, tot prior van dit huis.

Nieuwlicht heeft hij bestuurd tot 1561, in welk jaar hij van den bestuurslast werd ontheven. Dit geschiedde door het generaal kapittel met de volgende woorden: »Priori ds Trajecti fit misericordia, et praeficimus in priorem dictae ds D. Bartholomaeum ejusdem ds professum propterea a prioratu Delphensis absolutum; et prior absolutus maneat in domo Trajecti donec aliter visitatores disposuerint«. Vervolgens werd hij vicarius van Nieuwlicht, doch reeds in 1562 werd hij als prior naar Kampen geroepen, waar hij in 1567 of 1568 als zoodanig is gestorven. Blijkens de cartae capituli generalis der jaren 1557 en volgende verkeerde de chartreuse buiten Kampen wegens armoede voortdurend in groote zorgen ¹⁾.

34. BARTHOLOMEUS STRENG VAN SCHOONHOVEN.
(1561-1564), (1574-1592 of 1593).

Hij was professor van Nieuwlicht. Van 1555-1561 was hij prior geweest van het kartuizerklooster buiten de Waterslootpoort in Delft, welks gebouwen onder zijn bestuur aanmerkelijke verbeteringen hebben ondergaan. In 1561 verwisselde hij het prioraat aldaar met dat van Nieuwlicht. Na een driejarig bestuur van dit klooster verleende het generaal kapittel hem »misericordia« (1564). Hij werd nu procurator van het huis zijner professie. Doch in 1565 riep men hem aan het

¹⁾ *Bijdr.* IX, 157; Huisarchief Bergh, nos. 149, 150, 152.

hoofd van de chartreuse Sion bij Zierikzee. Hij is hier van den ondergang van het klooster getuige geweest. Reeds sedert 1566 was het namelijk bij herhaling het mikpunt van de beroerten der Hervorming. In 1572 werd het convent er met geweld verjaagd.

Toen echter niet lang daarna Zierikzee weder door de Spanjaarden was bezet, keerden er de monniken in hun cellen terug. In 1574 moest het convent andermaal — en nu voor immer — uitwijken. De kloostergebouwen ondergingen een verwoesting en de goederen der kartuizers werden gesecculariseerd.

Daarop werd Bartholomeus Streng nog in 1574 wederom belast met het bestuur van het huis zijner professie, aanvankelijk als rector. Ook deze chartreuse had reeds veel geleden van de troebelen des tijds. Het generaal kapittel ordonneerde in 1575 als volgt: »Rectorem ds Trajecti praeficimus in priorem dictae ds, hortantes et rogantes illum et suos ut dictam domum in utroque statu restaurare et restituere ad pristinum statum studeant«.

Andermaal zou hij echter beleven, dat een aan zijn leiding toevertrouwd klooster ten onder ging. In het begin van 1579 had een afdeeling Staatsche troepen de kloostergebouwen bezet uit vrees dat anders de Spaansche troepen dit wel tot een steunpunt zouden kunnen kiezen bij hun krijgsv verrichtingen. Daar de monniken van deze bezetting tal van kwellingen te verduren hadden, moesten zij hun chartreuse verlaten. 15 Januari 1579 vonden zij in de stad een onderkomen in een huis van Cornelis van Mierop. Het volgende jaar eischte het stadsbestuur, dat zij hun klooster zouden afbreken en op hun weigering liet de regeering het zelf sloopen.

In het voorjaar van 1583 kwamen van de Grande Chartreuse de volgende bevelen: »Priori ds Trajecti consulimus ut cum monachis sibi relictis exeat de medio nationis pravae, et conferat se ad visitatorem provinciae Rheni, qui providebit eis in sua provincia vel in vicinis provinciis de domibus«.

De conventualen van Nieuwlicht zijn daarop verspreid. Waar Bartholomeus Streng daarop tot aan zijn dood heeft verblijf gehouden, heb ik niet kunnen achterhalen. Hij stierf in 1592 of in het begin van 1593, want de cartae van het generaal kapittel hebben in 1593 zijn overlijden als volgt gemeld: »Obiit D. Bartholomeus Schoonhovius professus et prior ds Trajecti«.

35. DIRK VAN MEEUWEN. (1564-1574).¹⁾

Deze was professus van het kartuizerklooster te Vucht. Van 1548 tot 1564 was hij reeds hier prior geweest,²⁾ terwijl hij tevens belast was met de in die tijden bijzonder zware taak van bestuurder der Nederlandsche Ordesprovincie. Van 1551-1555 was hij namelijk convisitator en van 1555 tot aan zijn dood (9 Aug. 1574) visitator. In 1564 onthief het generaal kapittel hem van het prioraat te Vucht en plaatste hem aan het hoofd van het klooster Nieuwlicht.

Als visitator had hij in deze onrustige tijden een uiterst moeilijke functie. Niet minder dan 32 huizen behoorden tot zijn ressort, waarvan de meesten in de troebelen erg leden of geheel werden verwoest. In de Noordelijke Nederlanden zag hij in het gebied, dat

¹⁾ Theodoricus Mevius.

²⁾ Schutjes, *Gesch. bisd. 's Hertogenbosch*, V, 861.

aan zijn bestuur was toevertrouwd, de kloosters van Zierikzee, Delft, Geertruidenberg en Monnikhuizen te niet gaan. De conventen van Vucht en Amsterdam werden verstoord en hun gebouwen gedeeltelijk vernield. De kloosterlingen der chartreuse van Sint Andries ter Zaliger Haven buiten Amsterdam achtten hun toestand onhoudbaar en stonden op het punt te vertrekken. Burgemeester en Raden van Amsterdam verzochten in 1573 aan Dirk van Meeuwen om den kartuizers te bewegen aldaar te blijven en over de herstelling van het vernielde klooster te beraadslagen ¹⁾.

Ook de toestand van het convent van Nieuwlicht werd ten slotte hachelijk. In 1572 of reeds eerder had het convent een refugie in de stad betrokken. (*Bijdr.* IX, 362). Daarom ordonneerde het generaal kapittel in 1574 als volgt: »Priori ds Trajecti non fit misericordia. Et D. Cornelius ibidem professus vadat hospitatum ad domum Brugis et D. Joannes a Leodo ibidem professus vadat hospitatum Vallis Sancti Petri provinciae Picardiae. Et D. Petrus Hispanus vadat hospitatum ad domum Capellae ²⁾.

Uit voorzorg gelastte dus het bestuur der Orde reeds verschillende overplaatsingen. Eenige maanden later is echter Dirk van Meeuwen gestorven. Zijn overlijden wordt in de cartae van het volgende generaal kapittel (1575) als volgt gemeld: »Obiit D. Theodoricus prior ds Trajecti, visitator provinciae Teutoniae, professus et olim prior ds. Sancti Sophiae, habens per totum ordinem plenum cum psalteriis monachatum et

¹⁾ H. J. J. Scholtens, Het Amsterdamsche Kartuizerklooster in de tweede helft der 16de eeuw. (*Bijdr. bisd. Haarlem*, 1926, 442 e. v.)

²⁾ Edingen.

missam de Bta Maria. Scribatur in Kalendariis domorum sub 9 Augusti«¹⁾.

Aan hem verloor de ordesprovincie een grooten steun, »vir prudens, spectabilis, mansuetus, benignus et honorabilis, a personis ordinis valde dilectus«.

Zijn graf bevond zich in Nieuwlicht aan de westzijde van het groote claustrum bij den buitenwand. De lijst der monniken, die aldaar begraven zijn²⁾, vermeldt in margine bij zijn naam als doodsoorzaak: »apoplexia«.

36. BARTHOLOMEUS STRENG VAN SCHOONHOVEN.
(1574-1592 of 1593).

Zie onder 34.

37. JAN KOMMAKER. (1592 of 1593-1607).

De naam van dezen prior vindt men reeds niet meer vermeld in de lijst van priors bij het recrologium. Hij is de laatste prior geweest van Nieuwlicht, waar hij in 1550 was ingetreden als kartuizer³⁾. Het schijnt, dat de conventualen van Nieuwlicht nog over inkomsten konden beschikken, want in 1596 werd door het generaal kapittel der Orde van eenige kloosters der Nederduitsche provincie een omslag geheven ten bate van de kartuizer-nonnen te Brugge⁴⁾.

¹⁾ Cartae Gren., fol. 107.

²⁾ *Bijdr.*, IX.

³⁾ *Ephem.* I, 137.

⁴⁾ »Prior Capellae solvet 26 florenos, prior Brugis 18 florenos, prior Lyrae et Hollandiae 30 florenos, prior Gandavi 35 florenos, prior Leodii 50 florenos, prior Diestensis 40 florenos, prior Trajecti 24 florenos, prior Bruxellae 36 florenos, prior Sophiae 30 florenos...«

De cartae capituli generalis van 1608 vermeldden als volgt zijn dood: »Obiit D. Joannes Kommaker professus et prior domus Trajecti«. Hij stierf 29 Januari 1607, na niet minder dan 57 jaren in de orde van Sint Bruno te hebben geleefd.

Inmiddels waren de kloosterlingen van Nieuwlicht verspreid over de huizen der orde in de Zuidelijke Nederlanden en elders. Uit de door de Grande Chartreuse gegeven overlijdensberichten kan men nagaan, waar eenigen van de geprofesten van het Utrechtsche klooster gastvrijheid hebben gevonden. In 1574 is op is op last van het ordesbestuur Dom Cornelius gezonden naar de chartreuse te Brugge, terwijl Dom Joannes van Luik is geplaatst in Val-Saint-Pierre (Aisne) en Dom Petrus Hispanus in het klooster bij Edingen. Willem Jansz. van Schoonhoven was in 1574 prior te Kampen geworden en stierf aldaar in 1577. Hendrik Coel overleed in 1577 of 1578 als vicarius der kartuizernonnen in Brugge. De cartae van 1604 melden den dood van Petrus Ximenes¹⁾, »professus domus Trajecti, hospes in domo de Paulari« (in Spanje).

In 1624 vindt men het overlijden bericht van D. X. Cornelius a Queron, monnik van Nieuwlicht en »hospes« in het klooster bij Diest.

De begraaflijsten achter het Necrologium (*Bydr.* IX, 360-363) bevatten van 1570-1580 de namen van 8 monachi professi, 1 convers en 3 donaten van Nieuwlicht. Behalve deze en de hierboven reeds genoemden, bevatten de cartae capituli generalis nog de volgende doodsberichten :

¹⁾ Waarschijnlijk moet gelezen worden: Emmenes.

c.g. 1581: D. Jacobus Gaudanus procurator et olim vicarius ds. Trajecti;

c.g. 1581: Fr. Cornelius Stoonhomarus (?) donatus ds Trajecti;

c.g. 1583: D. Henricus professus et sacrista ds Trajecti;

c.g. 1612: Fr. Joannes Swertz, donatus ds Trajecti.

H. J. J. SCHOLTENS.

BIJLAGE I.

*Het Antwerpsch Cartularium van Nieuwlicht.*¹⁾

De volgende beschrijving van dit cartularium is ontleend aan die van J. Vannérus (*Revue des Bibliothèques et Archives de Belgique*, Le Depot des Archives de l'Etat à Anvers, Tome III, fasc. 6).

Het cartularium is voorzien van een houten band met rood koper belegd, doch zonder titel. Met een 18de eeuwsche hand is aan de binnenzijde van den band aangeteekend: »Hic liber pertinet ad domum Cartusiae Antverpiensis et eo redire debet«.

Het bestaat uit:

I. een perkamenten schutblad en 30 ongenummerde papieren bladen;

II. 313 papieren bladen, waarvan de eerste 297 in Romeinsche cijfers zijn genummerd van I tot CCXCVII en de volgende geen nummers dragen. Daarop volgt weder een onbeschreven perkamenten schutblad. Tusschen de bladen XIV en XV is een blad ingelascht.

Al deze bladen zijn groot 28 bij 40½ c.M.

I. Op de 3de papieren bladzijde vangt een nauw-

¹⁾ Zie blz. 304.

keurig register aan, getiteld »Tabula alphabetica continens materias in omnibus litteris hujus registri novi, anno XV^CLV^O completi, contentas«. Het bevat de plaatsnamen en den korten inhoud der documenten, die in het cartularium voorkomen¹⁾, en beslaat de bladzijden 3 tot 24^v; de bladen 25 tot 31 zijn onbeschreven.

II. Het eigenlijke cartularium is niet van een opschrift voorzien, doch begint onmiddellijk met de afschriften der documenten. Deze afschriften zijn ingedeeld in de volgende 26 rubrieken, die aan het hoofd van de bladzijden worden herhaald:

Fundatio A.

Mosa B.

Mosa C.

Mosa D.

Poertegael E.

Poertegael F.

Gheervliet. Heenvliet. Zuytland. Oudenhoorn. Boosduvelant. G.

Littere Theoloneorum, Privilegiorum ac Libertatum H.

De terris circumjacentibus I.

Westbroec. Thienhoven. Maersenbroeck. Achtienhoven. K.

Van 't Veer te Renen. Nyeweerd. L.

Ter Nyer A. Woudenbergh. Voscuyl. Attenvelt. N.

Ymmichusen. Woudeghe. O.

¹⁾ Ziehier bijvoorbeeld de eerste rubriek:

»Ter Nyer A. — Dat Bart Zoudenbalch mit Joffer Goede, syn wyff, onse convent opdragen... XXVII mergen lants gelegen ter Nyer A. fol. CXXV, pagina I«.

»Van de distributie ende deylinge van 't geen dat van de voerss. XXVII mergen lants jaerlix commen sel... f XXV ende XXVI«.

Dan volgen de rubrieken: Abbas Campensis, Acte van de Rekenamer, Abcoude, Achtienhoeven, Aelbrecht, Afterberch, enz.

Renswoude. P.
 Littere feudales. Q.
 Redditus perpetui, redimiles et vitales. R.
 Werchoven. Scalcwyck ende Stoetwegen. S.
 Overlambroeck, Broechaghen. T.
 Littere concernentes domus ordinis et fraternitates
 aliarum domorum. U.
 Decime X.
 Gouda. Hoencop. Y.
 Cortrijck. Kockengen. Broekelen. Z.
 Gorcum. Yselstein. Donck. AA.
 Testamenta. BB.
 Privilegia spiritualia. CC.

Het eerste gedeelte van het cartularium, gaande tot en met hoofdstuk P., Renswoude, (fol. 147 v°) is bijna geheel met dezelfde hand geschreven. Het bevat de afschriften van 237 documenten van 1300 tot 1555, nagenoeg alle gewaarmerkt. Het overige gedeelte, bevattende 151 copieën van akten van 1392 tot 1554 is door verschillende handen geschreven, waarvan slechts enkele afschriften zijn gewaarmerkt.

Het cartularium is zeer goed samengesteld en geschreven. Aan het hoofd van elk afschrift vindt men met roode inkt een korte analyse der akte. De copieën zijn ingeschreven ongeveer tusschen de jaren 1541 en 1555.

BIJLAGE II.

Bul van Paus Gregorius XI, houdende een bevel aan de abten der abdijen van Sint Paulus en van Sint Laurens in Oostbroek om mede te werken ter verkrijging van geschikte terreinen voor de stichting van een kartuizerklooster buiten Utrecht. 1 Juni 1375.

Gregorius . . . dilectis filiis Sancti Pauli Trajectensis et Sancti Laurentii in Oestbroeck extra muros Tra-

jectenses monasteriorum abbatibus salutem, etc. . . . Piis votis fidelium libenter annuimus, et hiis qui divini cultus et religionis augmentum et animarum salutem respiciunt favorem benevolum impertimus. Exhibita siquidem nobis pro parte venerabilis fratris nostri Arnoldi episcopi, et dilectorum filiorum capituli Trajectensis, ac communis civitatis Trajectensis petitio continebat, quod ipsi, habentes ad ordinem cartusiensem specialis devotionis affectum, desiderant pro divini cultus et religionis augmento, ac suarum et progenitorum suorum animarum salute, unum monasterium dicti ordinis prope muros civitatis eiusdem fundare, ac illud de bonis eis a Deo collatis edificare et sufficienter dotare proponunt, et quod ipsi non reperiunt, qui eis predia prope muros huiusmodi consistentia pro edificatione et fundatione ipsius monasterii necessaria et bene cedentia seu etiam oportuna vendere velint. Quare pro parte Episcopi et capituli et communis predictorum nobis extitit humiliter supplicatum, ut cum nonnulla predia prope muros predictos pro edificatione et fundatione huiusmodi necessaria, ceterum magis apta et etiam oportuna, ipsique parati existant eisdem personis pro predictis prediis in possessionibus vel redditibus annuis recompensationem facere utilem et etiam concedentem, providere eis super hoc de oportuno remedio dignaremur: Nos igitur eorundem pium propositum plurimum in Domino commendantes, huius modi supplicationibus inclinati, discretioni vestre per apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus tot ex prediis huius modi prope dictos muros consistentibus ac pro edificatione et fundatione huius modi magis aptis et etiam oportunis, quot fuerint necessaria pro edificatione et fundatione predictis, facta primitus eisdem personis ac monasteriis seu aliis locis, ad que ipsa predia pertinere noscuntur, in bonis et utilibus possessionibus seu redditibus annuis, eisdem monaste-

riis seu locis bene cedentibus, recompensatione utili et etiam concedenti, pro ut vobis secundum Deum visum fuerit expedire, super quibus vestras conscientias oneramus, eisdem Episcopo et capitulo ac communi pro edificatione et fundatione prefatis auctoritate Apostolica assignatis, ac easdem religiosas personas cuiuscumque status, ordinis vel conditionis existant, si necesse fuerit, ad dimittendum et realiter assignandum huiusmodi predia pro edificatione et fundatione predictis necessaria, facta eis primitus huius modi recompensatione utili et decenti, ut prefertur, per censuram ecclesiasticam eadem auctoritate compellatis; proviso quod infra quinquennium a dato presentium computandum huius modi monasterium edificetur, alioquin lapso dicto quinquennio predicta predia ad easdem religiosas personas, quarum sunt de presenti, revertantur. Non obstante si eisdem personis vel quibusvis aliis communiter vel divisim ab Apostolica Sede sit indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huius modi mentionem.

Datum apud Villamnovam, Avionensis diocesis, kal. Junii anno V^o.

Vaticansch Archief, Regesta
Avenionensia 197, fol. 133 v°

BIJLAGE III.

De groepeerling der Nederlandsche Kartuzerkloosters.

Aan de visitatie harer kloosters heeft de Orde der Kartuziers altijd bijzondere waarde gehecht. In elke Ordesprovincie werd deze verricht door twee monniken, een visitator met een convisitator. Deze functionarissen waren tevens prior van een chartreuse in hun

ressort. De indeeling der kartuizerkloosters is o. m. ook van belang voor het cultureel contact, dat tusschen de huizen onderling heeft bestaan.

In het onderstaande overzicht dier indeeling staat achter ieder klooster het stichtingsjaar vermeld.

Gedurende de 14de eeuw waren de kartuizerkloosters van Arnhem (1342), Roermond (1376), Utrecht (1392) en Amsterdam (1392) ingedeeld bij de Duitse Ordesprovincie, terwijl de chartreuse buiten Geertruidenberg (1336) met de kloosters der Zuidelijke Nederlanden heeft behoort tot de »*Provincia Picardiae*«.

Omdat het aantal kloosters in het betrokken gebied zoozeer was toegenomen en dus de visitatie te moeilijk was geworden, heeft het Urbanistische generaal kapittel van Seiz in 1400 de in het Rijngebied gelegen huizen afgescheiden van de »*Provincia Alemaniae inferioris*« en vereenigd tot een: »*Provincia Rheni*«¹⁾.

Hierbij werden ingedeeld de kloosters bij:

Mainz (1320)	† Gent (1328)
Trier (1331)	* Zeelhem (1328)
Coblenz (1331)	Straatsburg (1335)
* Geertruidenberg (1336)	Arnhem (1342)
† Brugge (nonnen- klooster) (1348)	Roermond (1376)
* Luik (1357)	Utrecht (1392)
Amsterdam (1392) ²⁾	

¹⁾ *Ann.* VII, III—III2; *le Masson*, 203—204.

²⁾ In een groep handschriften van de *Imitatio Christi* wordt als auteur vermeld een zekere »Carthusianus in Rheno«, waarmede waarschijnlijk Hendrik van Kalkar is bedoeld, wiens *Exercitatorium* soms als tweede Boek van de Navolging voorkomt. Onder een »Carthusianus in Rheno« moet men verstaan een kartuizer in de Rijnprovincie. Hendrik v. K., geprofest monnik van de chartreuse te Keulen, was 1368—1373 prior te Monnikhuizen bij Arnhem, 1373—1377 prior in Roermond, 1377—1384 prior te Keulen, 1384—1396 prior te Straatsburg, en daarna tot aan zijn dood

De met een † gemerkte kloosters zouden slechts tijdelijk aan de provincia Rheni blijven toegevoegd, n.l. zoolang het Schisma in de Orde voortduurde. Na het verhoopte herstel der eenheid zouden zij weder tot de provincia Picardiae komen te behooren. De met een * gemerkte huizen hadden tot 1400 behoord tot de Provincia Picardiae. De andere kartuizerkloosters in België, met name die bij Edingen (1314), Brugge (mannenklooster) (1318), Antwerpen (1323), en Geeraardsbergen (1328) waren in het Schisma de oboedientie van den paus van Avignon toegedaan.

Na het herstel der eenheid in de kartuizerorde (1410) heeft het generaal kapittel der Grande Chartreuse »propter multiplicationes domorum distantiamque locorum ac varietates idiomatum« de oude provincia Picardiae in tweeën gesplitst¹⁾.

Tot de »provincia Picardiae propinquioris« kwamen nu te behooren de huizen van Mont-Dieu, Val-St.-Pierre, Valenciennes, Saint-Omer, Abbeville, Noyon, Gosnay (2) en Montreuil-sur-Mer.

De »provincia Picardiae remotioris« zou bestaan uit de volgende kloosters: ²⁾

(20 Dec. 1408) monnik te Keulen. Bovendien is H. v. K. gedurende 20 jaar visitator van de Rijnprovincie geweest.

Een andere groep handschriften dan de bovenbedoelde spreekt in den tekst van een »Cartusiensis in domo Gelriae« en duidt dus meer bepaaldelijk op een monnik in Roermond of in Monnikhuizen bij Arnhem, waarmede eveneens H. v. K. kan zijn bedoeld.

¹⁾ *Ann.* VII, 302.

²⁾ Ms. 3859 van de Kon. Bibl. te Brussel bevat (fol. 3—6) de: »Series visitatorum provinciae Teutoniae ab anno 1411... usque ad annum 1474« (J. v. d. Gheyn S.J., *Catal. des Mss. de la Bibl. Royale de Belgique* (Brux. 1906), p. 166; *Raissius*, p. 141—148, geeft eveneens een Series Visitatorum van dit ressort over de jaren 1411—1623, terwijl hij aan het einde van zijn boek andermaal een »Syllabus V. P. Visitatorum« heeft opgenomen (1405—1631).

Edingen (1314)	Brugge (mannenkl.) (1318)
Antwerpen (1323)	Zeelhem (1328)†
Gent (1328)	Geeraardsbergen (1328)
Geertruidenberg (1336)	Luik (1357)
Brugge (nonnen) (1348)	

De kloosters bij Utrecht (1392) en Amsterdam (1392), die tot dan toe altijd bij de provincia Rheni waren ingedeeld, zijn in 1427 door het generaal kapittel gevoegd bij de provincia Picardiae remotioris.¹⁾ Hetzelfde geschiedde omstreeks 1473 met de chartreuse Monnikhuizen bij Arnhem.

Later (vóór 1600) zijn in deze provincie nog de volgende kloosters ontstaan:²⁾

Noordgouwe (1432)	Brussel (1455)
Vught (1466)	Delft (1469)
Kampen (1484)	Leuven (1491)
Lier (1543)	

De provincia Picardiae remotioris heette ook: provincia Teutoniae.

De Rijnprovincie heeft na 1411 en vóór 1570 bestaan uit de volgende kloosters:³⁾

Mainz (1320)	Coblenz (1331)
Trier (1331)	Keulen (1334)
Straatsburg (1335)	†† Arnhem (1342)
Freiburg in Br. (1346)	Roermond (1376)
† Utrecht (1392)	† Amsterdam (1392)
Bern (1397)	Basel (1401)
Wesel (1417)	Dulmen (1476)
Gulik (1478)	

¹⁾ *Ann.* VII, 564.

²⁾ *Maisons de l'Ordre des Chartreux, Vues et Notices* II (Parkminster 1915), 133—186.

³⁾ De met † gemerkte zijn in 1427 overgegaan naar de provincia Picardiae remotioris; evenzoo omstreeks 1473 het met †† gemerkte.